

# Birleşik Krallık Avam Kamarası Çalışma Usul ve Esasları Üzerine

*Fatih Kara\**

## Özet

İngiltere’de hali hazırda uygulanmak olan parlamenter rejim, teorik temelleri önceden atılmış, önceden kurgulanmış ve her hangi bir doktrinden beslenmiş bir yönetim sistemi değildir. Esas itibarıyla devlet uygulamalarında zaman içinde karşılaşılan sorunların çözüme kavuşturulması amacıyla üretilen for-müller sonucunda kendiliğinden oluşmuş bir modeldir.

Oluşum süreci, 1215 yılında Kral ve feodal beyler arasında kabul edilen Magna Carta ile başlamıştır. Magna Carta sadece feodal beylerin haklarını ga-ranti altına alan ve halk zümresinin genelini kapsamayan bir bildiri olmasına karşın, Kral’ın yetkilerinin sınırlandırılması ve paylaşılması açısından demok-rasinin temellerini oluşturmuştur.

Magna Carta ile başlayan süreci mutlak monarşi, meşruti monarşi ve son olarak parlamenter demokrasi izlenmiştir. Bugün Lordlar ve Avam kamarala-rı şeklinde iki kamaralı sistem olarak kurgulanan ve “Westminster Modeli” olarak adlandırılan parlamenter sisteminin temelleri de bu şekilde atılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Magna Carta, parlamenter sistem, Avam Kamarası, West-minster Modeli, yasama süreci.

## Abstract

Parliamentary regime, implemented in England at present, is not a managem-ent system, the theoretical foundation of which was constructed previously. It is also not a management system which was invented previously and it is not based on any doctrine. Substantially, it is a model which occurred sponta-neously, as a result of formules developed for solving the problems faced in state practices in time.

Development process started with Magna Carta approved between the

---

\* TBMM, Yasama Uzmanı

King and feudal lords. Despite, Magna Carta notification only guarantees the rights of feudal lords and doesn't involve community generally, it constitutes the basis of democracy because it limits and allocates the King's authority.

The course started with Magna Carta is followed by absolute monarchy, constitutional monarchy and finally parliamentary democracy. Thus, the basis of parliamentary system, which is called 'Westminster Model' and planned as two chamber system consisting of House of Lords and House of Commons, is constructed.

**Key Words:** Magna Carta, parliamentary system, House of Commons, Westminster Model, legislative process

## Giriş

Birleşik Krallık'ın yönetim sistemi anayasal monarşidir. Birleşik Krallık İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda olmak üzere dört kurucu ülkeden oluşan bir devlettir. Büyük Britanya (Great Britain) terimi sadece İngiltere, İskoçya ve Galler'i ifade etmektedir. Birleşik Krallık'ı oluşturan ülkelerden İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'da yetki devrine (devolution of powers) dayalı siyasi yapı mevcuttur. Yetki devri uyarınca egemen devletin sahip olduğu yasama ve yürütme yetkilerinin bir bölümü Birleşik Krallık parlamentosu tarafından farklı ölçülerde olmak üzere İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'daki ulusal parlamentolara<sup>1</sup> ve bunların seçtiği yürütme organlarına devredilmiştir. Yetki devrinde hukuken üniter devlet özelliği korunmakta ve merkezi parlamentonun yetki devrini geri çevirmek veya değişiklik yapmak hakkı bulunmaktadır.

---

<sup>1</sup> İskoçya ve Galler'de 1997 yılında kurulan ulusal parlamentolar, Kuzey İrlanda da 1998 yılında kurulmuştur. İskoçya ulusal parlamentonun kurulmasında oldukça istekli bir tutum sergilerken, onu Galler ve Kuzey İrlanda takip etmiştir. Bugün itibarıyla İskoçya ulusal parlamentosunda 129; Galler ulusal parlamentosunda 60 ve Kuzey İrlanda ulusal parlamentosunda ise 108 üye bulunmaktadır.

<sup>2</sup> Klasik anayasa hukukunda bir normun anayasa kuralı sayılmasının ölçüsü olarak biri "şekli" biri de "maddi" olmak üzere iki kriter ileri sürülmüştür. Şekli anlamda anayasa normlar hiyerarşisinde en üst sırayı işgal eden, kanunlarda daha farklı ve daha zor usulle konulup değiştirilebilen hukuk kurallarının bütünüdür. Bu anlamda bir kuralın anayasa kuralı olup olmadığına, onun içeriğine bakılmaksızın, o kuralın bulunduğu yere ve yapılış veya değiştiriliş şekline bakılarak karar verilir. Eğer bu kural normlar hiyerarşisinde en üst basamakta yer alıyorsa ve kanunlardan daha zor bir usulle değiştirilebiliyorsa o kural, içerik olarak neye ilişkin olursa olsun bir anayasa kuralıdır. Maddi anlamda anayasa ise devletin temel organlarının kuruluşunu ve işleyişini belirleyen hukuk kurallarının bütünüdür. Bu anlamda bir kuralın anayasa kuralı olup olmadığına, onun içeriğine bakılmaksızın,

Esas itibarıyla İngiltere'nin şekli anlamda<sup>2</sup> yazılı bir anayasası yoktur. Yani, normlar hiyerarşisinde kanunların üstünde yer alan ve kanunlardan daha zor bir usulle değiştirilebilen kuralları yoktur. İngiliz anayasa hukukunun yazılı kısmının önemli parçalarını oluşturan parlamentonun yüzyıllar içinde kabul ettiği kanunlar, şekli açıdan bir anayasa değil; adi birer kanundur. Ancak şekli açıdan anayasa kuralı şeklinde kabul edilmeyen bu kurallar, maddi açıdan anayasa kuralı olarak kabul edilebilir. Bu anlamda İngiltere'nin maddi bir anayasasının olduğu söylenebilir. Diğer yandan nevi şahsına münhasır devlet yapısı gereği maddi anlamda anayasaya sahip olan İngiltere'nin yazılı bir anayasaya sahip olduğu söylenemez. Bu anlamda İngiltere'nin siyasal ve anayasal kurumları geleneklere dayanır. İngiliz anayasa hukukunun başlıca üç kaynağı vardır: yasalar, davalar neticesinde yargıçlar tarafından oluşturulan içtihatlar ve anayasal teamüller.<sup>3</sup> Öte yandan *Magna Carta 1215*, *Petition of Rights 1628*, *Bill of Rights 1689*, *Act of Settlement 1700* ve *Treaty of Union 1706* gibi anayasal nitelikteki eski kanunların, parlamento karşısında teknik anlamda hukuki bir güvencesi olmamasına karşın, İngiltere'nin köklü gelenekçi yapısı sayesinde çok uzun bir süredir İngiliz hukukunda yer alması, bu anayasal belgelerin varlığını bir şekilde korumaktadır (Yolcu; 2011: 22-40).

Yukarıda ifadesini bulan İngiltere'nin anayasal konumunun en belli başlı özelliği, İngiltere parlamentosunun egemen durumudur. Demokratik bir sisteme sahip devletlerin hemen hepsinde, hiç değilse nazari alanda, anayasal üstünlük ilkesi benimsemişken, demokrasinin en önemli örneğini oluşturan İngiltere'de bu durumun tam karşıtı olan bir sistemin, yani parlamentonun yasama sınırsızlığı ilkesi benimsenmiştir (Özbudun; 1968: 59).<sup>4</sup>

---

kuralın bulunduğu yere ve yapılaş veya değiştiriliş şekline bakılarak karar verilir. Eğer bu kural normlar hiyerarşisinde en üst basamakta yer alıyorsa ve kanunlardan daha zor bir usulle değiştirilebiliyorsa o kural, içerik olarak neye ilişkin olursa olsun bir anayasa kuralıdır. Maddi anlamda anayasa ise devletin temel organlarının kuruluşunu ve işleyişini belirleyen hukuk kurallarının bütünüdür. Bu anlamda bir kuralın anayasa kuralı olup olmadığına o kuralın içeriğine, neyi düzenlediğine bakılarak karar verilir. Bir kural, içerik itibarıyla devletin temel organlarının kuruluşuyla veya işleyişiyle ilgili ise, o kural anayasal niteliktedir (Gözler; 2004: 13-19).

<sup>3</sup> Anayasal teamüllere örnek olarak; parlamentonun yılda en az bir defa toplanması, bakanların parlamento üyesi olması, hükümeti kurma görevinin genel seçimleri kazanan partinin önderine verilmesi hususları verilebilir. Ayrıca kraliyetin yasayı onaylama gereği, yerleşmiş bir anayasal teamüldür. Nitekim Kraliçe Anne'den günümüze hiçbir hükümdar bir kanun tasarısı onaylamama yetkisini kullanmamıştır.

<sup>4</sup> İngiliz hukukçuları tarafından parlamento egemenliğine ya da parlamentonun yasama sınırsızlığına ilişkin verilen ilginç bir örneğe göre; "Parlamento, bir Fransız'ın Paris sokaklarında sigara içmesini suç haline getirecek bir kanunu kabul et-

Resmi devlet başkanı kral ya da kraliçedir (The Crown). Kraliyet sembolik devlet başkanlığı konumuna sahip olup gerek yurt içinde gerekse yurt dışında ülkenin temsilinden sorumludur. Kraliyetin herhangi bir partiye bağlılığı olmayıp bu konuda bağımsız bir tutum sergilemesi gerekmektedir. Öte yandan Kraliyetin aile fertleriyle birlikte tüm vatandaşlara aile yaşamıyla ilgili konularda liderlik etmesi beklenir. Bu anlamda vatandaşların ayrıştırıcı davranışlardan uzaklaştırılması ve birleştirici bir yaşam sürmeleri konusunda örnek olunması beklenir. Ayrıca kraliyetin hıristiyan ahlakın koruyucu bir sorumluluğu da bulunmaktadır (Jones, Norton; 2010: 278-290).

Yasama görevi Parlamento'ya aittir. Dünyanın en eskilerinden olan Parlamento, iki kamaralı (bicameral) sistemden oluşmaktadır. Bu kamaralardan ilki Avam Kamarasıdır (*House of Commons*). Avam Kamarası üyeleri, 1751-1911 yılları arasında yedi yıllık dönemler itibarıyla seçilirken, günümüzde beşer yıllık dönemler için seçilir. Seçimler oy çokluğuna dayanmaktadır (first-past-the post). Adaylardan fazla oyu alan seçilmiş sayılır. Bu anlamda parti oylaması yerine, partilerin ilgili seçim bölgelerinde milletvekili adayları olarak gösterdikleri kişi ya da kişiler oylanmaktadır. Dolayısıyla parti listesi oylanmamaktadır. Diğer ise eskiden çoğunluğunu soyluların oluşturduğu ve üyeliğin babadan oğula geçtiği ama günümüzde genellikle hükümet ve Kraliçe tarafından tayin ile hayat boyu üyelik yapılan Lordlar Kamarasıdır (*House of Lords*). İngiltere parlamenter rejimin doğduğu ve halen uygulandığı bir ülkedir ve buradaki parlamenter rejime "Westminster Modeli" adı da verilmektedir. İngiltere'de uygulanan bu modelde yasama gücü halkın temsilcilerinin oluşturduğu yasama organında vücut bulur (Jones, Norton; 2010: 306, 349).

Yürütme, Başbakan önderliğindeki hükümet tarafından yerine getirilir. Başbakan yürütme erkinin en güçlü kişisidir. Başbakanın bu güçlü konumu geleneklere dayanır. Bakanların atanması, görevden azledilmesi ve yerlerinin değiştirilmesi Başbakanın yetkisindedir. Kıdemsiz bakanlar (Junior Minister) da dâhil olmak üzere yüzden fazla sayıda bakan atanmaktadır. Başbakan kabinenin yönetiminden sorumludur. Bu kapsamda kabinenin ne zaman toplanacağı, hangi konuyu gündemine alıp tartışacağı ve bir karara bağlayacağı hususlarında Başbakan sorumludur. Diğer yandan kabine üyelerinin de gündem belirleme konusunda öneri sunma hakları vardır. Kabine haftada en az bir defa toplanabileceği gibi daha sıklıkla da toplanabilir. Kabine çalışmalarının daha etkin bir şekilde yerine getirilmesi amacıyla binaen farklı konularda Kabine komisyonları oluşturulmaktadır. Bu komisyonlarda belirli bir olgunluğa geti-

---

tiği takdirde, bu kanun elbette Fransız mahkemelerince uygulanmayacak, fakat bir İngiliz mahkemesi, İngiltere'ye gelen ve bu kanun gereğince yargılanan bir Fransız'a sözü edilen kanunu uygulayacaktır." ("E. C. S. Wade and G. Golf rey Phillips, *Constitutional Law*, London, 1955"den alıntı; Özbudun; 1968: 64-65).

rilen hususlar Kabinede karara bağlanmaktadır. Başbakan aynı zamanda hükümet politikalarının hayata geçirilmesinde birinci derecede sorumludur (Jones, Norton; 2010: 389-340).

Bu çalışma, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) grubu bulunan dört siyasi partinin ikiye temsilcisinden oluşmak üzere Genel Kurul'da Aralık 2012 tarihinde alınan karar gereğince kurulan İttüzük Uzlaşma Komisyonu'na, parlamenter sisteminin en önemli örneğini oluşturan Birleşik Krallık Avam Kamarasının çalışma usul ve esasları hakkında bilgi sunmak amacıyla hazırlanmış olup birtakım düzeltme ve değişiklikler sonrasında son halini almıştır.

Çalışma esas itibarıyla Birleşik Krallık Avam Kamarasının çalışma usul ve esaslarını incelemektedir. Bu nedenle konunun en önemli kaynağı 19 Aralık 2013 tarihinden itibaren uygulanmakta olan Avam Kamarası İttüzüğüdür. Çalışmada söz konusu İttüzük hükümleri ve uygulamaları sistematik bir şekilde tahlil edilmiştir. Ancak konunun kapsam ve içerik olarak genişliği dikkate alındığında önemli görülen hususların özetlenmesinin daha uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

Çalışma konusunun münhasıran Avam Kamarasının çalışma usul ve esaslarına ilişkin olması en başta konuyla ilgili kaynak sıkıntısını ortaya çıkarmıştır. Ancak İttüzük Uzlaşma Komisyonu'yla birlikte Avam Kamarası çalışmalarının yerinde incelenmesi amacıyla yapılan çalışma ziyareti dolayısıyla bilgi ve kaynak sıkıntısının giderilmesi sağlanmıştır. Bu anlamda açıkta kalan hususların yetkili makamlarla soru-cevap şeklinde yapılan görüşmeler ve tarafımıza sunulan belgeler neticesinde giderilme imkânı elde edilmiştir.

Çalışmada öncelikle Lordlar Kamarasının çalışma usul ve esaslarına kısa bir şekilde değinilmiştir. Devamında Avam Kamarasının çalışma usul ve esaslarına geçilmiş, bu kapsamda öncelikle yasama yılı ve toplantı dönemi kavramlarına açıklık kazandırılmıştır. Sonrasında Kamara Başkanının seçimi ve görevleri, Kamara Başkan yardımcılarının seçimi ve görevleri ile milletvekillerinin yemin etme usulü, istifa mekanizmaları ve dokunulmazlıkları ile grupbaşkanvekilliği müessesine değinilmiştir. Akabinde Kamara çalışmaları toplantı günleri ve saatleri, Westminster Hall oturumları, Kamara gündemi, toplantı ve karar yeter sayıları ile oylamalar bağlamında anlatılmıştır. Bu bölümü takiben kimlerin yasa önerisi sunabilecekleri ve yasa yapım süreci hakkında kısa bir bilgi paylaşımından sonra Kamaradaki komisyonların yapılması ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada Kamaranın parlamenter denetim yollarına, yasama sürecinin hızlandırılması amacıyla uygulanan yasa yapım görüşmelerinin kısaltma yöntemlerine ve son olarak da milletvekillerine uygulanan disiplin hükümlerine yer verilmiştir.

## I. Lordlar Kamarası

Lordlar Kamarası'nda iki türlü üyelik söz konusudur. Bunlara Ruhani Lordlar (Lords Spiritual) ve Dünyevi ya da Yersel Lordlar (Lords Temporal) denilmektedir. Ruhani Lordlar İngiliz Kilisesinde başpiskopos (archbishops) ve piskopos (bishops) olarak görevli bulunanlar arasından kıdemine göre belirlenir. Bunların üyelikleri yetmiş yaşında emekli olmaları suretiyle son bulur. Bu halde yerlerine sıradaki kıdemli piskopos getirilir. Şubat 2014 itibarıyla 26 üye (2'si başpiskopos ve 24'ü kıdemli piskopos) bu kapsamdadır.

Dünyevi ya da Yersel Lordlar da kendi içinde ikiye ayrılır. Bunlar Kalıtsal Olmayan Lordlar (Life Peers) ve Kalıtsal Lordlar (Hereditary Peers) şeklinde ifade edilmektedir. 1958 yılında kabul edilen kanunla (The Life Peerages Act 1958) birlikte kendilerine üyelik hakkı tanınan Kalıtsal Olmayan Lordlar ömürleri süresince Lordlar Kamarası üyeliğinde bulunabilirler. Bunlar Başbakanın önerisi üzerine Kraliçe tarafından atanmaktadır. Kamaranın büyük bir çoğunluğu bu üyelik türünden oluşmakta olup Şubat 2014 itibarıyla 667 kişi bu kapsamdadır.

1963 yılında kabul edilen kanunla (The Peerages Act 1963) birlikte kendilerine üyelik hakkı tanınan Kalıtsal Lordlar yetmiş beş yaşında emekliye ayrılır. 1999 yılında çıkarılan yasayla Kalıtsal Lordların üye sayısı yaklaşık onda birine düşürülmüştür. 1906 yılında 602 üyesi bulunan Kamara, Ocak 1999'da 1.296 üye sayısına ulaşmıştır. Bunların 759'u Kalıtsal Lordlardan oluşmaktaydı (Jones, Norton; 2010: 352). Şubat 2014 itibarıyla 87 kişi bu kapsamdadır.<sup>5</sup>

Ayrıca 1958 yılında çıkarılan yasayla (The Life Peerages Act 1958) birlikte kadınlara da Lordlar Kamarası üyeliği hakkı tanınmıştır. Bu doğrultuda Şubat 2014 itibarıyla 182 (599 erkek) üye bulunmaktadır.

---

<sup>5</sup> 1999 yılında çıkarılan kanunla hayata geçirilen Kalıtsal Lordların sayı çoğunluğunun azaltılmasına yönelik bu önemli değişim, gerçekte, bir sürecin ilk basamağını teşkil etmektedir. İngiliz kamuoyunda yapılan tartışmalar ışığında yakın gelecekte bu alanda önemli bir reformun hayata geçirilmesi beklenmektedir.

**Lordlar Kamarası Üyeliğinin Partilere  
ve Soyluluk Durumuna Göre Sayısal Dağılımı**

Parti	Kalıtıl Olmayan Lordlar (Life Peers) (Ömür boyu)	Kalıtıl Lordlar (Hereditary Peers) (75 Yaş)	Ruhani Lordlar (Lords Spiritual) (70 yaş)	Toplam
Muhafazakârlar	172	49	–	221
İşçi	217	4	–	221
Liberal Demokrat	95	4	–	99
Bağımsız	151	29	–	181
Piskoposlar	0	0	26	25
Diğerleri	32	1	–	33
<b>Toplam</b>	<b>667</b>	<b>87</b>	<b>26</b>	<b>781</b>

**Kaynak:** <http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/lords/composition-of-the-lords/> (Erişim: Şubat 2014).

**Kadın ve Erkek Lordların Sayısal Dağılımı**

Parti	Erkek	Kadın	Toplam
Muhafazakârlar	179	42	221
İşçi	156	65	221
Liberal Demokrat	68	31	99
Bağımsız	143	38	181
Piskoposlar	26	0	26
Diğerleri	27	6	33
<b>Toplam</b>	<b>599</b>	<b>182</b>	<b>781</b>

**Kaynak:** <http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/lords/composition-of-the-lords/> (Erişim: Şubat 2014).

Lordlar Kamarası Başkanı, 2006 yılında yapılan değişiklik sonrasında Kamara üyeleri arasından seçimle göreve gelmektedir. Söz konusu değişiklik öncesinde atama esası geçerliydi. Başkan en çok iki defalığına seçilebilir ve Başkanın görev süresi 5 yıl ile sınırlı tutulmuştur. Öte yandan Kamaraya üyelik maaşı bulunmamaktadır. Buna karşılık toplantılara katılanlara yol gideri ve huzur hakkı ödenmektedir.

Lordlar Kamarasının iki temel görevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki yasa-

ma görevidir. Yasama sürecinin bir parçası olması dolayısıyla Avam Kamarası tarafından sunulan yasa tasarıları hem ilgili ihtisas komisyonlarında hem de genel kurulda görüşülür. Diğeri ise denetimdir. Lordlar da yasama erkini oluşturan bir yapı arz ettiği için yürütme erkinin denetiminden sorumludur.

Lordlar Kamarasının, Avam Kamarası tarafından sunulan bir yasa tasarısını en çok bir yıl bekletme hakkı vardır. Mali yasa tasarılarında ise bu süre bir aydır. Ancak uygulamada Lordlar Kamarası söz konusu süreleri kullanmamaktadır. Bir ilke olarak Avam Kamarasından gelen yasa tasarılarına karşı çıkılmamakta; yasama sürecini engelleyici bir tutum içine girmemektedir. Bununla birlikte Lordlar Kamarası kendisine sunulan yasa tasarılarını görüşme hususunda hassas davranmaktadır. Nitekim toplam birleşimlerinin yaklaşık yüzde altmışı yasama sürecine ayrılmaktadır.

Lordlar Kamarasının yürütmeyi denetleme sürecindeki etkinliği eskiye nazaran oldukça zayıflamış durumdadır. Bunun başlıca nedeni Başbakan dâhil yürütme erkinin çoğunlukla Avam Kamarası üyeleri arasından belirlenmesidir. Aslında Lordlar arasından da bazı bakanların seçildiği görülmektedir. Ancak bu bakanların görece önemsiz ve sayıca az olması Lordların denetimdeki etkinliğini zayıflatmaktadır. Dolayısıyla Lordlar kendi üyeleri arasından seçtikleri bakanlar üzerinden bir denetim gerçekleştirebilmektedir.

Lordlar Kamarasının yürütmeyi denetlemeye ilişkin görevinin yerine getirilmesi açısından iki husus ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki Kamaranın her bir birleşiminin ilk 25 dakikasının soru-cevap işlemine ayrılması; diğeri ise her Perşembe<sup>6</sup> gününün kamuoyunda tartışılmakta olan önemli bir konuda genel görüşme yapılması hususudur. Denetim konularına ilişkin gündem, denetim fonksiyonu bulunan özel komisyonlarca<sup>7</sup> (select committees) belirlenen hususlardan veya hükümet tarafından Lordlar Kamarasına sunulmasında gereklilik bulunan konulardan belirlenir.

Lordlar Kamarası haftada üç günden fazla sayıda toplanır. Yılda ise yakla-

<sup>6</sup> Aslında genel görüşme günü Çarşamba olarak uygulanmaktaydı. 2005 yılında Lordlar tarafından alınan karar gereğince genel görüşme günü Perşembe olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklikte, Avam Kamarası tarafından her Çarşamba günü birleşimin yaklaşık yarım saatlik bölümünün “Başbakana Sorular” (Prime Minister’s Questions) başlıklı denetim hususuna ayrılmasının etken olduğu söylenebilir. Başbakana Sorular bölümünde milletvekilleri, doğrudan Başbakana sorularını yöneltir ve Başbakan bu soruların cevaplarını anında verir. Bu şekilde Başbakanın doğrudan denetlenmesi, kamuoyu ilgisini üzerine çekmektedir. Dolayısıyla Lordlar Kamarasındaki genel görüşmeye ilişkin denetim, kamuoyunda yeteri kadar ilgi görmemekteydi. Bu nedenle genel görüşme günün değiştirilmesi karar verildi.

<sup>7</sup> Kamaranın denetim fonksiyonunu yerine getirme sürecinde büyük önem arz eden özel komisyonlara (select committees) ilişkin detaylı bilgi, çalışmanın devamında yer alan, benzer özelliklere sahip Avam Kamarasının özel komisyonları anlatılırken paylaşılacaktır.



şik 150 birleşim yapmaktadır. Birleşimin ortalama süresi ise altı saat dolayındadır. Kamaranın toplantı yeter sayısı üç olup, Lordların toplantılara katılımları toplam üye sayısının yarısı kadardır. Toplantı yeter çoğunluğunun yok denecek kadar az olmasına mukabil Lordların toplantıya katılım oranları oldukça yüksektir. Diğer yandan Kamaranın karar yeter sayısı ise 30'dur. Oylamaya otuzdan fazla milletvekilinin katılması durumunda salt çoğunluk uygulaması esastır.

**Yıllar İtibarıyla Lordların Kamara Birleşimlerine  
Ortalama Günlük Katılımları**

Birleşim Yılları	Ortalama Günlük Katılım
2002-2003	362
2003-2004	368
2004-2005	388
2005-2006	403
2006-2007	415
2007-2008	413
2008-2009	400
2009-2010	388
2010-2012	475
2012-2013	484

**Kaynak:** House of Lords, *The Work of the House of Lords 2002-2013*.

## II. Avam Kamarası

Avam Kamarası halkoylarıyla seçilen yasama organıdır. 1715 ve 1911 tarihleri arasında yedi yılda bir yapılan seçimler, hali hazırda her beş yılda bir gerçekleştirilmektedir (Jones, Norton; 2010: 306). İngiltere'de 533, İskoçya'da 59, Galler'de 40, Kuzey İrlanda'da 18 seçim bölgesi olmak üzere toplam 650 seçim bölgesi vardır ve yaklaşık 63 milyonluk nüfusa sahip Birleşik Krallıkta Avam Kamarasının 650 parlamento üyesi bulunmaktadır. Her seçim bölgesi bir parlamento üyesi çıkarır. Seçimler oy çokluğuna dayanır (first-past-the post). Adaylardan fazla oyu alan seçilmiş sayılır. Bu anlamda parti oylaması yerine, partilerin ilgili seçim bölgelerinde milletvekili adayı olarak gösterdikleri kişi ya da kişiler oylanmaktadır. Dolayısıyla parti listesi oylanmamaktadır.

1695 yılında yasalaştırılan “*Parliamentary Elections Act 1695*” kanuna göre seçmen yaşı 21 iken, 2006 yılında kabul edilen “*Section 17 of the Electoral Administration Act 2006*” kanuna göre seçmen yaşı 18’e düşürülmüştür. İngiliz kamuoyunda seçmen yaşının 16’ya düşürülme tartışmaları devam etmekle birlikte siyasi partilerce bu yönde bir değişim iradesi hali hazırda sergilenmemiştir (White, 2013: 1). Diğer yandan İngiltere’de seçilme yaşı ise 21’dir. Seçmen yaşında olduğu gibi seçilme yaşının da 21’den 18’e düşürülmesine ilişkin İngiltere kamuoyunda bir tartışma vardır (The Electoral Commission, 2013: 13).

Avam Kamarasının 650 üyesinin olmasına rağmen Kamara salonunda sadece 427 adet oturma yeri vardır. İlerideki bölümlerde de inceleneceği üzere Kamarada toplantı yeter sayısı bulunmamaktadır. Bu nedenle Kamara gündeminde var olan konuyla ilgilenen milletvekilleri, Kamara toplantılarına katılmaktadır. Ayrıca Avam Kamarası üyelerinin genelinde, görece daha küçük toplantı salonunda çalışmaların daha heyecanlı ve etkin bir şekilde yapılabileceği düşüncesi hâkim durumdadır. Dolayısıyla 427 adet oturma yeri, kamuoyu ilgisinin yüksek olduğu gündemler dışında, milletvekilleri için yeterli kabul edilmektedir. 427’den fazla milletvekilinin Kamara toplantısına katılması halinde, milletvekilleri arkadaşlarını sıkıştırır, basamaklara oturur veya ayakta kalırlar.

Hali hazırda Avam Kamarasında Muhafazakar Parti’nin 303, İşçi Parti’nin 257, Liberal Demokrat Parti’nin 56 üyesi var olup geriye kalan üyeler ise diğer partilerden oluşmaktadır. Ayrıca, ilk defa 1918 yılında seçilen kadın milletvekili sayısı, 2010 yılında gerçekleştirilen seçimlerde 143 olarak gerçekleşmiştir. Bu halde kadın milletvekillerinin Kamaradaki oranı yüzde 22’dir (Keep, 2010: 10-11).

## Avam Kamarası Üyelerinin Parti Dağılımı

Parti	Üye Sayısı
Muhafazakâr Parti	303
İşçi Partisi	257
Liberal Demokrat Parti	56
Demokratik Birlik Partisi	8
İskoç Ulusal Partisi	6
Sinn Fein (İrlanda destekli parti)	5
Plaid Cymru (Galler Partisi)	3
Sosyal Demokrat ve İşçi Partisi	3
Alliance	1
Yeşiller	1
Respect	1
Bağımsızlar	5
Meclis Başkanı	1
<b>Toplam</b>	<b>650</b>

**Kaynak:** <http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/mps/current-state-of-the-parties/>  
(Erişim: Şubat 2014)

## Seçim Tarihleri İtibarıyla Partilerin Kadın Milletvekili Sayıları

Seçim Tarihi	Muhafazakâr Parti	İşçi Partisi	Liberal Demokrat Parti	Diğer Partiler	Meclis Başkanı	Toplam	Yüzde
3 Mayıs 1979	8	11	–	–	–	19	3
9 Haziran 1983	13	10	–	–	–	23	3,5
11 Haziran 1987	17	21	1	2	–	41	6,3
9 Nisan 1992	20	37	2	–	1 <sup>8</sup>	60	9,2
1 Mayıs 1997	13	101	3	2	–	119	18,2
7 Temmuz 2001	14	95	5	4	–	118	17,9
5 Mayıs 2005	17	98	10	3	–	128	19,8
6 Mayıs 2010	49	81	7	6	–	143	22

**Kaynak:** House of Commons Information Office, “*Women in the House of Commons*”, 2010: 7.

<sup>8</sup> Avam Kamarasının ilk kadın Başkanı 27 Nisan 1992 tarihinde seçilen Rt Hon Betty

## 1. Yasama Yılı ve Toplantı Dönemi Kavramları

Kasım ayından ertesi yılın Kasım ayına kadar süren döneme yasama yılı denilmektedir. Ancak, 2011 yılında çıkarılan bir kanunla (the Fixed-term Parliaments Act 2011) genel seçim günü Mayıs ayının ilk Perşembesi olarak sabitlendi. Bu yeni düzenlemeye koşut olarak, yasama yılının Mayıs ayından, ertesi yılın Mayıs ayına kadar olacak şekilde değiştirilmesi gündemdedir. Her yasama yılı, dört alt bölümden oluşan toplantı dönemlerine ayrılır. Bu toplantı dönemleri Noel, Paskalya, İlkbahar ve Yaz dönemleri olarak adlandırılır. Toplantı (oturum) halinde olunmadığı zamanlar “ara verme zamanı” olarak isimlendirilir. Yasama yılı sonunda tatil kararıyla oturum sona erer. Olağan koşullar altında Meclis Genel Kurulu yılda ortalama 160 birleşim yaparken, toplamda 1.200 saatten fazla çalışır (Eroğul, 2012: 6).

### Avam Kamarasının Yıllar İtibarıyla Çalışma Süreleri

Yıllar	Birleşim Sayısı	Toplam Çalışma Süresi (Saat)	Birleşimin Ortalama Süresi
2010-2012	295	2.342	7 saat 57 dakika
2009-2010 <sup>9</sup>	60	540	7 saat 50 dakika
2008-2009	139	1.054	7 saat 35 dakika
2007-2008	165	1.306	7 saat 55 dakika
2006-2007	146	1.119	7 saat 40 dakika
2005-2006 <sup>10</sup>	208	1.572	7 saat 33 dakika

**Kaynak:** House of Commons Sessional Information Digests, 2005-2012.

Yasama yılı sonuna kadar Kraliyet Onayına (the Royal Assent) tabi tutulmayan yasa tasarıları kadük olur. Fakat Kraliyet Onayına tabi tutulmayan bazı yasa tasarılarının gelecek yasama yılına aktarabilmesi amacıyla yönelik olarak bir değişikliğin yapılması Avam Kamarası gündeminde tartışılmaktadır.

## 2. Kamara Başkanı

### A. Kamara Başkanının Seçimi

19 Aralık 2013 yılından itibaren uygulanmakta olan Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 1 inci, 1A ve 1B maddelerinde Kamara Başkanının seçimine ilişkin usul

---

Boothroyd'dur. Bayan Boothroyd siyasi hayatını İşçi Partisinde devam ettirmiş olup, 2000 yılında Avam Kamarası Başkanı olarak emekliye ayrılmıştır (House of Commons Information Office, “Women in the House of Commons”, 2010: 5).

<sup>9</sup> 6 Mayıs 2010 seçimleri öncesi kısa dönem çalışması.

<sup>10</sup> 5 Mayıs 2005 seçimleri sonrası uzun dönem çalışması.

ve esaslar düzenlenmiştir. Buna göre eski Kamara Başkanının yeniden milletvekili seçilmesi halinde, oturumu yöneten Geçici Başkan, eski Başkana, yeniden Başkanlık görevini üstlenip üstlenmeyeceğini sorar. Eski Başkan tarafından olumlu cevap alınması halinde, kendisi seçilmiş yeni Başkan olarak ilan edilir. Yeniden milletvekili olarak seçilen eski Başkana, seçim yapılmadan yeni Başkanlık görevinin teklif edilmesi, parlamento çalışmalarında İçtüzük kurallarının ve teamüllerin uygulanması açısından edinilen tecrübeye verilen önemi göstermektedir.

Eski Başkanın yeniden Başkan olmayı reddetmesi veya eski Başkanın yeniden milletvekili seçilememesi hallerinde yapılacak Başkanlık seçiminde gizli oylama yöntemi esas alınır.

Başkanlık seçimlerine saat 14.30'da başlanır. Başkanlık görevine aday olmak isteyenler adaylıklarını, seçimin yapılacağı günün sabahı saat 09.30-10.30 arasında yazılı olarak bildirirler. Bir milletvekili en az 12, en çok 15 milletvekili tarafından aday olarak gösterilebilir. Ancak bu 12 ya da 15 milletvekilinden en az üçü, adayın partisi dışındaki başka bir partiden ya da bağımsızlardan olmak zorundadır. Ayrıca bir milletvekilinin birden fazla milletvekilini aday olarak göstermesi imkân dâhilinde değildir. Bu koşullar Başkan olarak seçilecek milletvekilinin Kamarada sandalyesi bulunan partilerin çoğunluğu tarafından aday gösterilmesini ve bu şekilde partiler arası bir uzlaşının tesis edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Adaylık bildiriminde bulunulmasının ardından aday listeleri ilan edilir ve lobilere asılır. Başvuran aday sayısı bir ise, seçim yapılmaz; başvuran aday seçilmiş sayılır. Aslında başvuran aday sayısı bir dahi olsa seçimin yapılması gereği daha baskın durmaktadır. Her ne kadar partilerin uzlaşısıyla Başkan adayının belirlenmesi İçtüzükte zorunlu kılınmışsa da oylama sonucunda yeterli çoğunluğun alınıp alınamayacağı belli değildir. Bu nedenle seçimin yapılması akla daha yatkın gelmektedir. Avam Kamarası uygulamasının seçimi öngörmesinin nedeni olarak sürecin hızlandırılması düşüncesi söylenebilir.

Başkan adaylarının birden fazla olması halinde ise oylamaya geçilir. Oylamaya geçilmeden önce Başkan adaylarına, sırası kurayla belirlenmek üzere, konuşma hakkı verilir. Adaylar bu konuşmalarında Başkanlık görevin ifası adına neden kendilerine oy verilmesi gerektiğinin nedenlerini anlatır.

Başkan seçilebilmek için kullanılan oyların salt çoğunluğunun alınması gerekir. İlk turda salt çoğunluk sağlanamaması halinde ikinci tur oylamaya geçilir. İkinci tur oylama, birinci tura katılmış adaylar arasında olur. Ancak, ikinci tur oylamada, birinci tur oylamaya katılmayan adayların adaylıkları kabul edilmez; birinci turda en az oyu alan aday ikinci tura katılamaz; birinci turdaki oyların yüzde beşin altında oy alan adaylar ikinci tura katılamaz ve birinci tur sonucu açıklandıktan sonra on dakika içinde adaylıktan çekilen aday ikinci tura katılamaz. Bu işlemler sonunda ikinci tura tek aday kalmışsa, seçim yapılmaz,

tek kalan aday seçilmiş sayılır. Daha önce ifade edildiği üzere İttüyük koyucu Başkanın seçimine ilişkin sürecin hızlandırılması adına çeşitli yöntemler geliştirmişdir. Amaç daha kısa sürede ve partilerin uzlaşısıyla Başkanın seçiminin gerçekleştirilmesidir.

İkinci tur oylamaya tek aday kalmamışsa seçim yapılır ve oyların salt çoğunluğunu alan aday seçilmiş sayılır. İkinci tur oylamada da salt çoğunluk sağlanamazsa, yeni bir adaylık süreci baştan başlar.

### B. Kamara Başkanının Konumu ve Görevleri

Avam Kamarası İttüzüğünde Başkanın görevlerine ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Bu anlamda, Başkanın görevleri, geçmiş uygulamalar ışığında, teamüller bağlamında belirlenmiştir. Buna göre Başkanın en önemli görevi İttüyük hükümlerinin ve teamüllerin parlamento çalışmalarına esas kılınmasını sağlamaktır. Nitekim yeniden milletvekili seçilmiş eski Başkana yeni Başkanlık görevinin teklif edilmesinin temel nedeni budur.

Parlamento çalışmalarında Kamara Başkanının bağımsızlığı ve tarafsızlığı oldukça önemlidir. İttüyük hüküm ve teamüllerin uygulanmasında parti ayrımı gözetmemesi, her milletvekiline eşit mesafede yaklaşması beklenir. Nitekim Kamara Başkanı seçilen milletvekilinin partisinden istifa etmesi gerekir ve Başkanlık görevi süresince parti kimliğini ön plana çıkarmaması arzu edilir. Başkanın bu tarafsızlığının bir sonucu olarak her yasama yılında her üyeye en az bir kez konuşma imkânının sağlanmış olması istenir. Ayrıca Başkanın Kamara gündeminin belirlenmesi sürecinde aktif bir rolü olduğundan iktidar ve muhalefet partilerinin gündem taleplerinde tarafsızlığı muhafaza etmesi gerekmektedir. Kamara Başkanın tarafsızlığı dolayısıyla siyasi çalışmalarını askıya almasının bir sonucu ve siyasi bir nezaket gösterisi olarak diğer büyük partinin Başkanın seçim bölgesinden aday göstermemesi beklenir.

### 3. Kamara Başkan Yardımcıları

Kamara İttüzüğünün 2 inci, 2A, 3 üncü ve 4 üncü maddelerinde Kamara başkan yardımcılarının seçimi, görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Ayrıca “*the Deputy Speakers Act 1855*” ismindeki kanunda da Kamara başkan yardımcılarının görev ve sorumlulukları hüküm altına alınmıştır.

Kamaranın üç tane başkan yardımcısı vardır. Başkan yardımcıları Kamara tarafından seçilmek suretiyle belirlenir. Başkan ve başkan yardımcılarının seçiminde iki büyük parti arasında eşitliğe dikkat edilir. Başkan yardımcılarının aktif siyasi çalışmalarından çekilmesi ve görevini tarafsız bir şekilde yerine getirmesi beklenir. Kamara Başkanının aksine başkan yardımcıları siyasi partilerinden istifa etmezler.

Başkan yardımcılardan biri, diğer yardımcılara nazaran görev ve sorumluluk itibarıyla farklı bir konumdadır ve kendisine “*Chairman of Ways and*

*Means*” şeklinde ifade edilir. 1641 ila 1967 yılları arasında “*Chairman of Ways and Means*”, “*the Committee of Ways and Means*”<sup>11</sup> isimli komisyona başkanlık ederdi. 1967 yılında kapatılan bu komisyon kamu gelir ve giderlere ilişkin hususların görüşülmesinden sorumluydu. Diğer yandan bütçe görüşmelerinin yapıldığı Kamara oturumlarının yönetiminden Kamara Başkanının sorumlu olmasına rağmen 1968 ve 1989 yılları arasında bu sorumluluk “*Chairman of Ways and Means*” tarafından yerine getirildi. Dolayısıyla söz konusu Başkan Yardımcısının unvanı anılan komisyonun isminden gelmektedir. Diğer iki başkan yardımcısına sırasıyla “*the First Deputy Chairman of Ways and Means*” ve “*the Second Deputy Chairman of Ways and Means*” denilir. “*the Second Deputy Chairman of Ways and Means*” unvanlı Başkan Yardımcısı Kamara Başkanının tarafı bulunduğu partiden seçilirken, “*Chairman of Ways and Means*” ile “*the First Deputy Chairman of Ways and Means*” unvanlı başkan yardımcısı Kamara Başkanının muhalefeti konumunda bulunan partiden seçilir.

Başkan yardımcısı arasında görev ve sorumluluk bağlamında bir farklılığın oluşturulduğu söylenebilir. Örneğin “*the Deputy Speakers Act 1855*” kanununa göre Kamara Başkanının olmadığı zamanlarda, Başkanın görev ve sorumlulukları öncelikle “*Chairman of Ways and Means*” unvanlı Başkan Yardımcısı tarafından yerine getirilir. Ayrıca bu Başkan Yardımcısı, Kamaranın büyük bir komisyon şeklinde toplanması halinde (the Committee of the Whole House) oturumun içtüzük kuralları ve teamülleri çerçevesinde yerine getirilmesinden sorumludur. Öte yandan söz konusu Başkan Yardımcısının üç tane daha temel görevi vardır. Bunlar;

- Ağırlıklı olarak denetim konularının değerlendirildiği Westminster Hall toplantılarında gündeme alınacak parlamenter denetime ilişkin hususların görüşülme programını ayarlamak.
- Milletvekilleri ya da hükümet tarafından hazırlanmayan, ilgili mevzuatına göre yetkilendirilmiş olan özel hukuk ofislerince hazırlanan özel yasa tasarılarına (Private Bills) ilişkin yasama sürecini düzenlemek.
- Yasa tasarılarının görüşüldüğü, üyelerinin Kamara Başkanı tarafından belirlendiği ve çalışmanın ileriki bölümlerinde detaylı bir şekilde değerlendirilecek olan genel komisyonların (general committees) çalışmalarından sorumlu Başkanlar Heyetine (The Panels of Chair) başkanlık etmek.

“*Chairman of Ways and Means*” unvanlı Kamara Başkan Yardımcısının muhalefet tarafından seçilmesi ve özellikle denetime ilişkin konular ile yasa tasarılarının görüşülmesine yönelik genel komisyonların çalışmalarına ilişkin Başkanlar Heyetindeki görevleri birlikte değerlendirildiğinde anılan Başkan

---

<sup>11</sup>“Ways and Means” İngilizce ekonomi sözlüklerinde “geliri çoğaltma usulleri” veya “para bulma araçları” olarak çevrilmektedir.

Yardımcısı üzerinden Kamara çalışmalarında muhalefetin denetim ve kontrolünün sağlanmasına çalışıldığı ifade edilebilir.

Diğer iki başkan yardımcılarını ise Kamara Başkanının ve “*Chairman of Ways and Means*” unvanlı Başkan Yardımcısının olmadığı zamanlarda Kamara çalışmalarından sorumludurlar.

#### 4. Milletvekilleri

##### A. Milletvekillerinin Yemin Etme Usulü

Milletvekilleri yeminlerini iki şekilde edebilirler. Bunlardan ilki Kamara oturum halindeyken sözel bir şekilde yapılan yemindir. Bu yeminin ne şekilde edileceği 1868 tarihli “*Promissory Oaths Act 1868*” kanunda gösterilmiştir. Bu şekildeki yemin, genel seçimler sonrası oluşan yeni Kamaranın Başkanının seçimini ve yeminini takiben milletvekillerinin sırayla söz almaları suretiyle yerine getirilir. Söz konusu sıraya göre öncelik lider parti üyelerine verilir. Devamında üye sayısı itibarıyla lider partiden hemen sonra gelen muhalefet parti üyelerine ve akabinde diğer parti üyelerine yemin etmeleri için sırayla söz verilir. Genel uygulama bu şekilde olmakla birlikte sözü edilen sıralamanın bazı dönemlerde farklılık arz ettiği görülmektedir. Nitekim 1996 yılında Avam Kamarası İçtüzük Komisyonunun (Procedure Committee) milletvekillerinin kıdem (seniority) sırasına göre yemin etmeleri şeklindeki önerisi, dönemin Kamara Başkanı tarafından dikkate alınmış ve milletvekilleri yeminlerini kıdem sırasına göre etmişlerdir. Buradaki kıdem sırasına örnek olarak Kamaranın en yaşlı kadın ve erkek üyesi (Mother of the House, Father of the House), bakanlar (Cabinet Ministers), gölge bakanlar (Shadow Cabinet Ministers), İngiltere Kraliyet Danışma Meclisi Başkanı (Privy Counsellors) verilebilir. Diğerleri ise Kamarada sözel bir şekilde yemin etmek yerine, 1978 tarihli “*Oaths Act 1978*” kanunda ifade edildiği halde resmi bir yemin belgesini imzalamak ve bu anlamda resmi bir bildirimde (*make a solemn affirmation*) bulunmak suretiyle edilen yemindir (Walker, Edward; 2000: 7-10).

Milletvekillerinin Kamara çalışmalarına dâhil olabilmeleri açısından yemin etmeleri gerekmektedir. Yemin etmeyen milletvekilleri parlamento çalışmalarına katılamaz. Ayrıca yemin etmeyen milletvekillerine maaşları ödenmez (Walker, Edward; 2000: 7). Maaşlarının ödenmemesinin gerekçesi olarak, yemin etmeyen milletvekillerinin Kamara çalışmalarına katılamaması ve dolayısıyla maaşın çalışmakla elde edilebilecek bir değer olması söylenebilir. Öte yandan yemin etmediği halde Kamara çalışmalarına katılan milletvekiline, 1866 tarihli “*the Parliamentary Oaths Act 1866*” kanuna uyarınca para cezası verilir. Buna göre yemin etmeyen, ancak Kamara çalışmalarına katılan milletvekiline katıldığı her çalışma başına 500 sterlin para cezası verilir (Walker, Edward; 2000: 11).



Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 5 ve 6'ncı maddeleri, milletvekillerinin yemin etme usul ve esaslarına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. 5'inci maddede milletvekillerinin Kamarada sözel bir şekilde yemin etmek yerine, 1978 tarihli "Oaths Act 1978" kanunda ifade edildiği şekilde resmi bir yemin belgesini imzalamak ve bu anlamda resmi bir bildirimde (*make a solemn affirmation*) bulunmak suretiyle yemin edebilecekleri ifade edilmiştir. 6'ncı maddede ise sözel bir şekilde edilen yeminin ne zaman edileceği hüküm altına alınmıştır. Buna göre milletvekilleri, Kamara oturum esnasındayken, her birleşimin başında edilen duanın (Prayers) akabinde gündeme geçmeden önce veya gündemdeki işler görüşüldükten sonra yeminlerini edebilirler. Ancak yemin etme işlemi için hiçbir gündem maddesinin görüşmeleri kesilemez.

Milletvekilleri yeminlerini İngilizce ederler. Bu yönde zorunluya yakın bir teamül söz konusudur. Ancak bazı Kamara başkanlarının Gal dili ile İskoç ve İrlanda dillerinde de yemine izin verdikleri görülmüştür (Şencan, Solak; 2011: 9).

### B. Milletvekilliğinden Çekilme (İstifa)

İngiltere'de milletvekillerinin istifa etmelerine ilişkin usul ve esasları düzenleyen herhangi bir mevzuat hükmü bulunmamaktadır. Ancak milletvekilinin görevinden istifa etmeyi tercih edebileceği gerekçesiyle mevzuattaki boşluğa karşın ilginç bir çözüm bulunmuştur. Buna göre üyelikten istifa etmek isteyen milletvekili, Maliye Bakanından (the Chancellor of the Exchequer) gelir getiren bir göreve atanmasını ister. Milletvekilliği söz konusu görevle birleşeyeceği için ilgilinin üyeliği kendiliğinden düşer. Bu amaçla daima hazırda yeteri kadar boş kadro vardır. Diğer yandan Maliye Bakanı bu yöndeki talebi kesinlikle geri çevirmez (Eroğul, 2012: 9).<sup>12</sup>

### C. Dokunulmazlık

Avam Kamara üyesi milletvekillerinin dokunulmazlıkları yoktur. Cezai kovuşturmaları bakımından herhangi bir vatandaştan farksızdırlar. Buna mukabil Kamara çalışmaları dolayısıyla yapacakları konuşmalarda fikri özgürlükleri bulunmaktadır. Bu anlamda herhangi bir konu hakkında diledikleri görüşü sunabilirler. Ancak Kamara çalışmaları dolayısıyla yaptıkları bu konuşmaların özgürlüğü hakaret suçu ile sınırlıdır. Diğer yandan milletvekilleri ulusal sırları açığa vurmakla suçlanamamaktadır.<sup>13</sup>

<sup>12</sup> Avam Kamarası üyelerinin istifa etmelerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız: Mark Sandford, "Resignation from the House of Commons: House of Commons Background Paper", House of Commons - Parliament and Constitution Centre, 18 Temmuz 2011.

<sup>13</sup> Avam Kamarası üyelerinin dokunulmazlıklarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız: Oonagah Gay, "Parliamentary Privilege: Current Issues", House of Commons - Parliament and Constitution Centre, 16 Temmuz 2013.

#### D. Grup Başkanvekilleri

Whip<sup>14</sup> diye adlandırılan grup başkanvekilleri hakkında Avam Kamarası İçtüzüğünde herhangi bir hükme yer verilmemiştir.

Whip'ler, üyesi buldukları partinin beklentisi doğrultusunda, parti üyesi milletvekillerinin oylamalara ve Kamara çalışmalarına katılmalarından ve bu anlamda parti içi disiplinin sağlanmasından sorumludurlar. Diğer yandan whip'ler, Kamara gündeminin belirlenmesi sürecinde aktif bir rol üstlenmektedir. Bu süreçte üyesi buldukları partilerin ajandasında yer alan hususların Kamara gündemine alınması için çalışırlar. Her hafta başında whip'lerin uzlaşısı sonucu hazırlanan Kamara gündemi milletvekilleriyle paylaşılır.

İktidar partisinin whip'lerinden biri kabine üyesi olup "The Chief Whip" olarak adlandırılır; diğerleri ise genellikle kıdemsiz bakanlardan (junior minister) seçilir. "The Chief Whip" hükümet gündeminin Kamara gündemine taşınması sürecinde aktif rol üstlenen ve bu anlamda hükümet ile Kamara arasında bir nevi köprü vazifesi gören kişidir.

Whip'ler üstlendikleri bu görev için, milletvekili maaşının dışında ek ücret alırlar.

### 5. Kamara Çalışmaları

#### A. Kamara Toplantı Günleri ve Çalışma Süreleri

Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 9'uncu maddesinde Kamaranın hangi günlerde ve hangi saatler arasında çalışacağı hususu düzenlenmiştir. Buna göre Kamaranın çalışma gün ve saatleri İçtüzükte şu şekilde düzenlenmiştir; Pazartesi 14.30-22.00; Salı ve Çarşamba 11.30-19.00; Perşembe 9.30-17.00 ve Cuma günleri ise 9.30-14.30'dur. Aşağıda yer alan Kamaranın çalışma gün ve saatleri ile faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin İçtüzük madde numarasının gösteren tablo Kamaranın İçtüzüğünde hüküm altına alınmıştır.

---

<sup>14</sup> Sözcük olarak "kamçı" şeklinde tercüme edilen kelime ilk olarak 1769 yılında Edmund Burke tarafından "sürek avında köpekleri toparlayan görevliden" esinlenerek kullanılmıştır. Mr. Burke Avam Kamarası üyeliğinde bulunmuş İrlanda asıllı bir siyaset adamıdır.

## Kamaranın Toplantı Gün ve Saatleri

Faaliyet (ve İhtizük Madde No.)	Pazartesi	Salı/Çarşamba <sup>15</sup>	Perşembe	Cuma
Olağanüstü görüşmelerle ilgili olarak Kamara Başkanı'na en son başvuru saati <sup>16</sup> (24)	12.00	10.30	09.30	–
<b>Kamara toplanma saati (9, 11)</b>	<b>14.30</b>	<b>11.30</b>	<b>09.30</b>	<b>09.30</b>
Duadan sonra özel işlerin görüşülmesinin bitiş saati (20)	14.45	11.45	09.45	–
Soru saatinin bitiş (21)	15.30	12.30	10.30	–
Acil sorular ve açıklamalar (21, 9, 11)	15.30	12.30	11.30	11.00
Muhalefet ya da Tahmin için tahsis edilen yarım gün biter (ilk gündem maddesiye) ya da başlar (ilk gündem maddesi değilse); itiraz edilen özel işlere ilişkin görüşmeler ya da olağanüstü görüşmeler başlar (14, 54, 20, 24)	19.00	16.00	14.00	–
<b>Ana işe ara verilmesi (9, 11)</b>	<b>22.00</b>	<b>19.00</b>	<b>17.00</b>	<b>14.30</b>
Daha önceden itiraz edilmişse (ya da daha geçse, görüşmelerin başlamasından bir saat sonra) belirli özel komisyonların atanmasına ilişkin görüşmelerin sonu (15 (1) (c)) <sup>17</sup>	23.00	20.00	18.00	15.30
İkincil mevzuatın ilga edilmesine ilişkin görüşmelerin sonu (17) <sup>18</sup>	23.30	20.30	18.30	16.00
Westminster Hall oturumları (* Kamara'daki oylamalar için ilave süre)	16.30 – 19.30 <sup>19</sup>	09.30 – 11.30; * 14.30 – 17.00	* 13.30 – 16.30	–

**Kaynak:** House of Commons, “*Standing Orders of the House of Commons*”, 19 Aralık 2013.

<sup>15</sup> Pazartesi günü için geçerli olan saatler, iki günden uzun süreli periyodik oturum kapatma işlemlerinin hemen ardından oturum gerçekleştirilen Çarşamba günleri (Perşembe hariç) için de geçerlidir, bu durumda Westminster Hall'daki oturum 09.30 ile 14.00 arasında ya da bir Dönemin ilk gününde gerçekleştirilir. Ayrıca Avam Kamarası Başkanı'nın seçileceği bir günde saat 14.30'da toplanır (Madde No. 1B).

<sup>16</sup> Aynı zamanda acil sorular için en son başvuru saati. Bu saat, oturum gerçekleştirilen Cuma günleri 10.00'dır.

<sup>17</sup> Aynı zamanda ikincil mevzuatın ilga edilmesine ilişkin önergeyle ilgili olarak ara verilmiş görüşmenin en son başlama saati (Madde 17 (3), Cuma günleri için geçerli değildir).

<sup>18</sup> Görüşme bir buçuk saatle sınırlıdır (Madde 16).

<sup>19</sup> The Backbench Business Committee tarafından görüşülmesi veya müzakere edilmesi önerilen herhangi bir konu varsa, söz konusu konular görüşülür. Bu komisyonun çalışmalarına ilişkin detaylı bilgi çalışmanın devamında yer almaktadır.

Kapanma saatlerine yaklaşıldığında oturumu yöneten başkan kaydedilen ilerlemeyi Kamaraya bildirir ve oturumu kapatır. Bir oturumun sona ermesinden önce görüşülmesi tamamlanmayan bir gündem maddesi, Kamaranın düzenli oturumlarından birine ertelenir. Gündem maddesinin erteleneceği gün, o gündem maddesinden sorumlu milletvekili tarafından belirlenir. Bir oturumun sona ermesinden önce sırası gelmeyen gündem maddesi, o gündem maddesinden sorumlu milletvekili tarafından başkaca bir bildirimde bulunulmadığı sürece gelecek oturuma ertelenir.

Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 11'inci maddesi Cuma oturumlarına ayrılmıştır. Esas itibarıyla Cuma oturumları Kamaranın düzenli oturumları arasında yer almamaktadır. Bu nedenle Perşembe günkü oturumun sonunda aksi kararlaştırılmadığı sürece bir sonraki oturum Pazartesi günü gerçekleşir. Dolayısıyla, Cuma oturumları için Kamaranın karar alması gerekir.

Cuma oturumlarında öncelikli olarak milletvekilleri tarafından verilen kanun tekliflerinin görüşmeleri yapılır.

Cuma oturumları saat 9.30'da başlar ve 14.30'da kapatılır. Ancak, oturumu yöneten başkan görüşmenin ilerleme kaydettiğini bildirebilir ve oturuma devam edebilir.

### **B. Westminster Hall Oturumları**

1999 yılında başlayan Westminster Hall oturumları, Kamaranın olağan toplantılarında görüşülemeyen konuların görüşülmesi için Kamara salonundan ayrı bir salonda yapılan görüşmelerdir. Burada görüşülen konuların daha çok üzerinde itiraz olmayan ve uzlaşma olan konular olduğu söylenebilir. Nitekim gündeme ilişkin herhangi bir itirazın gelmesi halinde görüşmeler kesilmektedir. Kesilen görüşmeler geçersiz sayılmakta veya hiç başlanmamış kabul edilmektedir.

Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 10'uncu maddesinde Westminster Hall toplantılarına ilişkin usul ve esaslar hüküm altına alınmıştır. Buna göre Westminster Hall oturumları Pazartesi 16.30-19.30; Salı ve Çarşamba 9.30-11.30; Perşembe günü 13.30-16.30 saatleri arasında yapılabilir. Pazartesi günleri "*the Backbench Business Committee*" tarafından görüşülmesi veya müzakere edilmesi önerilen herhangi bir konu varsa, söz konusu konular görüşülür. Bu görüşmeler yasa tasarılarının görüşmeleri olmayıp denetim faaliyetlerine yönelik genel görüşmelerdir. Kamaranın bütün üyelerinin katılabileceği Westminster Hall oturumları için toplantı yetersayısı 3'tür.

Westminster Hall görüşmeleri sırasında bir karar alınırsa bu karar Kamaranın kararı sayılır ve oturumu yöneten başkan tarafından Kamaraya bildirilir. Öte yandan Westminster Hall'daki bir oturumda, oturumu yöneten başkan tarafından bir konuyla ilgili karar alınmasına itiraz edilirse, o konuda karar alınmaz ve başkan uygun biçimde Kamaraya bilgilendirir; bu tür konular, Kama-

rada sunulan bir önerge üzerine derhal ele alınır. Ayrıca görüşülmekte olan bir gündem maddesi üzerinde en az altı milletvekili tarafından yerinden kalkmak suretiyle itiraz edilirse, gündem maddesinin görüşmelerine devam edilmez ve oturumu yöneten başkan durumu Kamaraya bildirir. Bu anlamda Westminster Hall oturumlarına konu gündem maddesi üzerinde bir uzlaşının sağlanması amaçlanmaktadır.

Westminster Hall oturumlarında özel komisyonlarca (select committees) hazırlanan raporlar görüşülebilir. Nitekim Kamara Başkanı her dönemde en fazla 12 Perşembe gününü, İrtibat Komisyonu<sup>20</sup> tarafından seçilen özel komisyon raporlarına ilişkin görüşmeler olmasına izin verebilir.

İçtüzük, bazı konuların Westminster Hall'da görüşülmesini yasaklamıştır. Yasaklanan konular arasında Kamara oturumunun kapatılması önergesi, men cezası alan milletvekillerinin Kamara çalışmalarından uzaklaştırılması veya maaşlarının ödenmemesi, oylamalarla ilgili usuller, görüşmelerde düzen ve uygunsuz davranış halinde yapılması gerekenler gibi ifade edilebilecek hususlar yer alır.

### C. Kamara Gündemi

Kamaranın çalışma saatleri, daha önce ifade edildiği üzere, ayrıntılı bir şekilde İçtüzükte düzenlenmiştir. Kamara gündemi belirlenirken bu çalışma saatleri dikkate alınır. Kamara gündemin belirlenmesinde Kamara Başkanı ile grup başkanvekilleri (whip) önemli bir aktördür. Duruma göre bakan veya milletvekili de gündemin belirlenmesinde etkili olabilmektedir.

Yasama ve denetim faaliyetlerinin Kamara ve komisyon çalışmalarının tümünde bir programlama mantığı esastır. Görüşmeler oturum sayısı, bir oturumdaki ilerleme düzeyi ve benzeri kriterler bazında bir çalışma takvimine bağlanır. Yasa tasarıları bir program dâhilinde görüşüldüğü için kendiliğinden bir gündeme oturmaktadır. Ayrıca denetim konularının ele alındığı özel komisyonların (select committees) aylık çalışma programları önceden ayarlanmaktadır.<sup>21</sup>

### D. Toplantı ve Karar Yeter Sayısı

Kamara oturumlarında toplantı yeter sayısı uygulaması yoktur. Kamara İçtüzüğünün 41'inci maddesinde, Kamaranın hiçbir zaman sayılamayacağına dair açık bir hüküm vardır. Diğer yandan İçtüzüğün anılan maddesi uyarınca Ka-

---

<sup>20</sup> İrtibat Komisyonu (Liaison Committee), özel komisyonların (select committees) çalışmalarını düzenleyen ve bu komisyonların Kamara ile ilişkisini kurgulayan bir mekanizmadır. Özel komisyonlar ise, ileride değinileceği üzere, herhangi bir konuda istenildiğinde kurulabilmektedir.

<sup>21</sup> Avam Kamarasının 5 Mart 2014 tarihli gündemi için bakınız: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmagenda/ob140305.pdf> (Erişim: Mart 2014).

maranın karar yetersayısı kırktır. Karar yeter sayıya oturumu yöneten başkan ile oy sayıcı olan milletvekilleri dâhil edilir. Herhangi bir oylamada kırkın altında oy çıkması halinde, görüşülmekte olan gündem maddesi Kamaranın bir sonraki oturumuna ertelenir. Karar yetersayısı, yeter sayının bulunamadığı toplantıda yeniden aranmaz. Gündemin bir sonraki sırasında yer alan konunun görüşmelerine geçilir. Böylece toplantı ya da karar yetersayısı nedeniyle oturuma ya da birleşime son vermek söz konusu değildir.

### **E. Oylamalar**

Kamara İçtüzüğü'nün 38, 39, 40, 41'inci ve 41A maddeleri oylamalarla ilgili usul ve esaslara ayrılmıştır. Söz konusu maddeler doğrultusunda Kamaradaki oylamalar şu şekilde özetlenebilir. Öncelikle Kamarada oy vermek için lobilere çıkılır. Oylamaya geçildiğinin belirtisi olarak oylama zili çalınır (Division bell). Oylama kararının alınmasından itibaren iki dakika içinde Kamara oturumunu yöneten Başkan lobilerin boşaltılmasını ister. Lobilerin boşaltılması için verilen sürenin bitiminden itibaren en fazla sekiz dakikalık bir süre içinde oylamalar yapılır. "Evet" oyu vermek isteyenler Kamara oturumunu yöneten Başkanın sağındaki, hayır oyu vermek isteyenler solundaki kapıdan çıkarak lobilere geçer. Çekimser oy kullanmak isteyenler ise içeride oturur. Lobilerdeki milletvekilleri sayılarak karar yetersayısı hesaplanır. Eşitlik halinde Kamara oturumunu yöneten Başkanın oyunun bulunduğu taraf çoğunluğu sağlamış sayılır. Milletvekilleri oylamalara katılmak zorunda değildir.

Oylama yapılmasına gerek olmadığı halde, milletvekili tarafından oylama yapılması istemi dile getirilirse, Kamara oturumunu yöneten Başkan durumu Kamaranın oyuna sunar. Bu halde oylama yapılmasını isteyenler ile istemeyenlerin ayağa kalkmak ve ayrılmak suretiyle oyları alınır. Çıkan sonuç Kamaraya duyurulur.

Birleşimin kapatılması veya başka bir neden dolayısıyla ertelenen oylamalar, kapatılan birleşimi takiben ilk Çarşamba günü saat 12.30'dan itibaren bir buçuk saat süreyle yapılır. Bu süre zarfında milletvekilleri oylarını kayda geçirir. Sürenin bitiminden sonra Kamara oturumunu yöneten Başkan oylamaların sonucunu en kısa sürede ilan eder.

## **6. Yasama Faaliyetleri**

### **A. Kanun Önerisi Çeşitleri**

Avam Kamarasına sunulabilecek yasa önerileri iki kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki Özel Tasarılar (Private Bills), diğeri ise Kamusal Tasarılar (Public Bills).

### *Özel Yasa Tasarıları*

Bu yasa tasarıları parlamento dışından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki yasa tasarısı hukukçulardan oluşan yetkili firmalar (Parliamentary Agents) tarafından kaleme alınır. Bu firmaların Özel Yasa Tasarıları Ofisi (the Private Bill Office) adlı kuruluşa üyeliği zorunludur. Böyle bir yasa tasarısında bulunan kişiye “promoter” denir.

Yasa tasarıları gazeteler vasıtasıyla kamuoyuyla paylaşılır. Ayrıca Kamarada üyesi bulunan siyasi partilere de gönderilir. Diğer yandan yasa önerisi kapsamında yer alan ilgili kuruluşlara kesinlikle haber verilir. Öte yandan verilen yasa önerisinden doğrudan etkilenen kişi veya kurumlarca dilekçe vermek suretiyle yasa yapım sürecine katılım imkân dâhilindedir. Gelen itiraz ve önerilere göre yasa önerisi düzeltilir.

Bu tür yasa önerileri her iki Kamaradan birine sunulabilir. Ancak kabul edilmeleri için her iki Kamarada da görüşülüp karara bağlanması gerekir. Esas itibarıyla bu yasa tasarıları, normal yasama sürecine tabi tutulur. İlerideki bölümlerde de açıklanacağı üzere, yasa tasarıları üzerinde Kamarada ilk okuma (first reading) ve ikinci okuma (second reading) yapıldıktan sonra komisyona sevk edilir, komisyon görüşmesinden sonra tekrar Kamarada görüşülerek kabul edilir.

Her iki Kamarada da bu tür yasa tasarılarıyla ilgilenmek üzere ayrı ofisler (House of Lords Private Bill Office, House of Commons Private Bill Office) bulunmaktadır. Bu ofisler, yasa tasarılarının Kamarada kabulüne ilişkin gerekli şartların yerine getirilip getirilmediğinden ve Kamarada görüşmelerine ilişkin yasama sürecinin İçtüzük hükümlerine göre yerine getirilmesinden sorumludur.

Parlamento dışından kaynaklı bu tür yasa tasarıları genellikle yerel işlerle ilgili olmaktadır. Örneğin bir şehrin ulaşım (karayolu, demiryolu, havayolu vb.) sorununa yönelik bir yasa ihtiyacı bu şekilde Parlamento'ya sunulmak suretiyle gündeme getirilmiş ve hatta sorun giderilmiş olur. Ancak ülke geneline ilgilendiren konularda bu tür yasa önerilerinin sunulması sık rastlanan bir uygulama değildir.<sup>22</sup>

### *Kamusal Tasarılar*

Kamusal Tasarılar ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki milletvekilleri tarafından önerilen kanun teklifleri (Private Member's Bills), diğeri ise hükümet tarafından önerilen kanun tasarılarıdır (Government Bills).

Parlamente sistem ile yönetilen çoğu ülkede olduğu gibi İngiltere'de de kanun tasarılarının yasalaşma ihtimali, kanun tekliflerine göre daha yüksektir.

<sup>22</sup> Ayrıntılı bilgi için bakınız: Richard Kelly, “*Private Bills in Parliament: House of Commons Background Paper*”, House of Commons - Parliament and Constitution Centre, 2014.

Her ne kadar Kamara İçtüzüğü'nün 14'üncü maddesi uyarınca, Kamaranın bir yasama yılındaki 13 Cuma oturumu milletvekilleri tarafından verilen kanun tekliflerini de ayrılmış olsa da kanun tasarılarının kabul edilme oranı oldukça yüksektir. Zaten kabul edilen kanun teklifleri de iktidar partisine mensup milletvekillerinin önerilerinden oluşmaktadır.

Kamara İçtüzüğü'nün 14'üncü maddesi uyarınca, Kamaranın bir yasama yılındaki 13 Cuma oturumu milletvekilleri tarafından verilen kanun tekliflerine ayrılmış olması, Kamara birleşiminin açılmasından sonraki ilk gündem maddesi olan yaklaşık bir saatlik sözlü soru görüşmelerini müteakip bir milletvekiline teklifine Kamaraya kanun teklifini tanıtmaya imkânının verilmiş olması gibi uygulamalar kanun tekliflerinin yasalaşması için tanınan pozitif ayrıcalıklardır.

Bir yasama yılında ortalama 30 adet hükümet tarafından önerilen kanun tasarısı (Government Bills), 100 adet milletvekilleri tarafından önerilen kanun teklifi (Private Member's Bills), yaklaşık 3 adet de parlamento dışından kaynaklı hukukçulardan oluşan yetkili firmalar (Parliamentary Agents) tarafından kaleme alınan özel yasa tasarısı (Private Bills) Kamaraya sunulur (Patrick, Sandford; 2012: 4).

### **B. Kanun Önerilerinin Avam Kamarasındaki Yasalaşma Süreci**

Yasama süreci beş aşamadan oluşur. Bunlar ilk okuma (first reading), ikinci okuma (second reading), komisyon aşaması (committee stage), rapor aşaması (report stage) ve üçüncü okumadır (third reading).

İlk okuma aşamasında kanun önerileri Kamarada okunur. İlk okumada herhangi bir oylama yapılmaz. Buradaki amaç kanun önerisi hakkında Kamaranın bilgilendirilmesini sağlamaktır. İlk okumadan sonra öneri metni bastırılır ve dağıtılır.

İkinci okuma önerisinin tümü üzerinde yapılan görüşmedir. İkinci okumadaki görüşmeler sonucunda oylama yapılır. Bu oylama kanun önerisinin görüşmelerine devam edilip edilmeyeceği ile ilgilidir. İkinci okumada onaylanan ve kabul edilen öneri metni komisyona gönderilir. Metin ilgili komisyona havale edilir. Bazı öneri metinleri için Karma Komisyon kurulabilir. Bu halde bu Komisyonun görüşü alınabilir. Anayasal bir nitelik taşıyan veya kamu harcaması gerektiren ve benzeri durumlara özgü nitelikteki kanun önerilerinde Kamaranın tümü komisyon halinde toplanabilir. (The Committee of the Whole House). Buradaki amaç konunun tüm üyelerin katılımı ile etraflıca müzakere edilmesidir. En nihayetinde komisyon görüşmelerini bir rapora bağlar ve bu raporu Kamaraya sunar.

Üçüncü okumada komisyon raporu ve rapora bağlı metin Kamarada ayrıntılı tartışılır. Bu son aşamada Kamarada ufak değişiklikler yapılır. Esaslı değişiklik yapılması ihtiyacı hâsıl olmuş veya Kamara ikna olmamış ise rapor ve



metin komisyona geri gönderilir. Bu anlamda Kamarada metin üzerinde esaslı değişikliklerin yapılmadığı açık bir şekilde söylenebilir. Komisyonlar, ilgili taraflarla birlikte, kanun önerilerinin teknik anlamda değerlendirildiğinde ve gerekli değişikliklerin yapıldığı yasama organlarıdır. Kamara görüşmeleri ise kanun önerilerinin teknik değerlendirmesinden ziyade kamuoyu nezdinde politik değerlendirmenin yapıldığı müzakerelerdir.

Kanun önerilerinin tüm görüşme süreci (okumalar ve komisyon süreci) bir program dâhilinde gerçekleştirilir. Her bir kanun önerisi için ayrı bir çalışma takvimi oluşturulur.

Bir yasama yılı içinde görüşülmeyen kanun önerileri kadük olur.

## 7. Komisyonlar

Avam Kamarasındaki komisyonlar ikiye ayrılır. Bunlardan ilkinen genel komisyonlar (general committees) denilir ki yasa önerilerinin görüşülmesinden sorumludur. Diğerisi ise özel komisyonlardır (select committees) ki bunlar da parlamenter denetimden sorumlu olan komisyonlardır. Bu komisyonların çalışma yöntemleri birbirinden farklılık arz eder.

### A. Genel Komisyonlar

#### *Genel Komisyonların Çalışma Usul ve Esasları*

Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 84 ila 120'nci maddeleri genel komisyonların çalışma usul ve esaslarını düzenlemektedir.

Her bir genel komisyonun başkanı, Kamara Başkanı tarafından belirlenir. Kamara Başkanı, genel komisyon başkanını, Başkanlar Heyeti (Panel of Chairs) üyeleri arasından belirler. Kamara İçtüzüğü'nün 4'üncü maddesi söz konusu Başkanlar Heyetinin oluşumunu düzenlemektedir. Maddede Başkanlar Heyetinin talep edildiğinde komisyon başkanı olarak görevlendirilmek üzere oluşturulduğu ifade edilmektedir. Bu kapsamda en az on adet milletvekili Kamara Başkanı tarafından Başkanlar Heyetine üye olarak belirlenir. Toplantı yerter sayısı üç olan Başkanlar Heyeti, genel komisyonlarla ilgili usul konularını değerlendirme ve bununla ilgili görüşünü zaman zaman Kamaraya bildirme yetkisine sahiptir. Kamara Başkanı, bu şekilde atanan genel komisyon başkanlarını zaman zaman değiştirebilir. Bir genel komisyona birden fazla başkan atanabilir. Öte yandan genel komisyon toplantı halindeyken, genel komisyon başkanının talebi üzerine, genel komisyon üyesi bir milletvekili, tek bir durumda en fazla on beş dakika süreyle başkanlık görevini yürütebilir. Ancak bu halde asıl başkanın yetkilerini kullanamaz.

Genel komisyonlar en az on altı, en fazla elli milletvekillinden oluşabilir. Genel komisyonun üyeleri, Üye Seçme Komisyonunun (The Committee of Selection) önerisi üzerine Kamaranın oylarıyla belirlenir. Üye Seçme Komis-

yonunun oluşumuyla ilgili olarak Kamara İçtüzüğünde herhangi bir düzenlemeye yer verilmemekle birlikte İçtüzükte bu Komisyonun genel ve özel komisyon üyelerinin belirlenmesi sürecinden sorumlu olduğuna dair hükümler mevcuttur. Hali hazırda dokuz üyesi bulunan bu Komisyon genel ve özel komisyon üyelerinin seçilmesi, azledilmesi ve azledilenlerin yerine yenilerinin belirlenmesi sürecinden sorumludur. Üye Seçme Komisyonunca genel komisyonlara üye belirlenmesinde, ilgili üyelerin ihtisas alanları dikkate alınır. Ayrıca siyasi partilerin Kamaradaki sandalye dağılımı da genel komisyonların üye yapısını doğrudan etkileyen bir faktördür.

Genel Komisyonların toplantı yeter sayısı on yedi ya da başkan haricindeki üyelerin üçte biridir (hangisi daha azsa o dikkate alınır). Diğer yandan herhangi bir kraliyet bakanı, Kamara üyesi sıfatıyla komisyonun görüşmelerine katılabilir; ancak oy veremez, önerge sunamaz, değişiklik öneremez ve toplantı yeter sayısına dâhil edilemez.

Genel komisyonların çalışma gün ve süreleri kendilerince belirlenir. Kamara oturum halinde değilse dahi genel komisyonlar çalışmalarına devam edebilir. Kamara oturum halinde olmaksızın genel komisyonların çalışabilmesi amacıyla Kamaradan önceden izin alınmasına gerek yoktur.

Çalışmanın devamında da anlatılacağı üzere, Kamara çalışmalarının daha sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi amacıyla Kamara İçtüzüğüne ilgili maddelerinde disiplin hükümlerine yer verilmiştir. Bu kapsamda genel komisyon başkanları, komisyon görüşmelerinde düzenin sağlanması amacıyla Kamara Başkanına tanınan ilgisizlik ya da tekrarlama, sonuçlandırılmamış karar şeklinde ifade edilebilecek olacak disiplin hükümlerini uygulayabilirler.

Vatandaşlar, aksi kararlaştırılmadığı sürece, genel komisyonların çalışmalarını izlemek amacıyla görüşmelere katılabilir.

## Avam Kamarası İçtüzüğünde Yer Alan Genel Komisyonlar

Yasa Tasarısı Komisyonları (Public Bill Committees) (Madde 84A)
İkinci Okuma Komisyonları (Second Reading Committees) (Madde 90)
Bazı Yasa Tasarılarının Bir Genel Komisyon Tarafından Sonuç Bildirilerek Değerlendirilmesi (Consideration on Report of Certain Bills by a General Committee) (Madde 92)
İskoçya Büyük Komisyonu (Scottish Grand Committee) (Madde 93-100)
Galler Büyük Komisyonu (Welsh Grand Committee) (Madde 102-108)
Kuzey İrlanda Büyük Komisyonu (Northern Ireland Grand Committee) (Madde 109-116) <sup>24</sup>
Bölgesel İşler Komisyonu (Regional Affairs Committee) (Madde 117)
İkincil Mevzuat Komisyonları (Delegated Legislation Committees) (Madde 118)
Avrupa Daimi Komisyonları (European Committees) (Madde 119)
İş Alt Komisyonları (Business sub-committees) (Madde 120) <sup>25</sup>

<sup>23</sup> Daha önce ifade edildiği üzere bir yasa önerisinin yasalaşma aşamalarından birisi ikinci okuma (second reading) aşamasıdır. Kamarada yasa önerisinin ikinci okuması (second reading) gerçekleştirildikten ve oylaması yapıldıktan sonra üçüncü aşama olan komisyon aşaması (committee stage) gelir. Kamara gündeminin yoğun olduğu zamanlarda yasa önerisinin ikinci okumasının İkinci Okuma Komisyonlarında (Second Reading Committees) yapılması istenebilir. Bu şekildeki istem hükümet adına kraliyet bakanından veya kanun teklifinde (Private Member's Bills) imzası bulunan milletvekillinden gelebilir. İsteme itirazın olmaması halinde söz konusu yasa önerisi ilgili İkinci Okuma Komisyonunda (Second Reading Committees) görüşülür. Komisyon görüşmeleri sonunda iki farklı şekilde karara varabilir ve kararını Kamaraya sadece tavsiye niteliğinde sunabilir. Bunlardan ilki yasa önerisinin ikinci okumasına (second reading) gerek olmadığı; diğeri ise ikinci okumanın (second reading) yapılması gerektiğidir. Her iki halde de Komisyondan kararın gerekli bir şekilde Kamaraya sunulması beklenir.

<sup>24</sup> Kendi seçim bölgelerini temsil eden milletvekillerinden oluşur. Komisyon üyeleri Üye Seçim Komisyonu (The Committee of Selection) tarafından belirlenir. Komisyonların görevleri arasında sözlü *soru önermeleri*, kendi seçim bölgeleriyle ilgili olmak üzere dile getirilmesi veya kamuoyu ile paylaşılması gerekli konuların müzakere edildiği *kısa görüşmeler*, kendi seçim bölgeleriyle ilgili olmak üzere kraliyet bakanları ile müzakere edilmesi gerekli hususların görüşüldüğü *bakanlık açıklamaları* ile sadece kendi seçim bölgeleriyle ilgili olan (İlgili olup olmadığına Kamara Başkanı karar verir.) *yasa tasarısı üzerindeki görüşmeler* yer almaktadır. İskoçya Büyük Komisyonunun toplantı yeter sayısı ondur. Galler Büyük Komisyonu en fazla beş üyeden oluşur. Kuzey İrlanda Büyük Komisyonu en fazla yirmi beş üyeden oluşur.

<sup>25</sup> İş Alt Komisyonu (Business sub-committees), herhangi bir komisyona Kamara tarafından verilen işin ne kadarlık bir süre içinde görüşülebileceği hususunda görüş bildirir. Bu bildirim, yasa tasarısının değerlendirilmesine ayrılan toplam oturum sayısını, madde üzerindeki görüşmelerin her bir oturuma ayrılmasını, görüşmelerin tamamlanma süreleri gibi hususları ihtiva eder. İş Alt Komisyonu (Business sub-committees), ilgili komisyonun bünyesinde oluşturulur. Komisyon, kendi başkanı

### *Yasa Tasarısı Komisyonları*

Yasama faaliyetinden sorumlu genel komisyonlara yasa tasarıları komisyonu (Public Bill Committees) denilmektedir. Bu komisyonlar daimi nitelik arz etmemektedir. İlgili yasa önerisinin görüşmeleri tamamlandıktan sonra görüşmelerin yapıldığı yasa tasarısı komisyonu uygulamadan kaldırılmaktadır. Yasa tasarısı komisyonlarının çalışma usul ve esasları genel komisyonlar adına belirlenen genel çerçeveye dâhildir. Bu kapsamda bir yasa tasarısı komisyonunun başkanı Başkanlar Heyeti (Panel of Chairs) üyeleri arasından Kamara Başkanı tarafından belirlenirken, üyeleri ise Üye Seçme Komisyonunun (The Committee of Selection) önerisi üzerine Kamara tarafından belirlenir.

Her bir yasa önerisi için ayrı bir yasa tasarısı komisyonu belirlenir. Yasa tasarısı komisyonu adını, görüşülen yasa önerisinin isminden alır. Örneğin, aile ve çocuk yaşamına yönelik olarak Kamaraya sunulan bir yasa önerisi 2012-2013 yasama yılında, “Avam Kamarası Aile ve Çocuklar Hakkında Yasa Tasarısı Komisyonu 2012-13” (House of Commons Public Bill Committee on the Children and Families Bill 2012-13) isimli 21 üyeden oluşan yasa tasarısı komisyonunda görüşülmüştür.<sup>26</sup>

Kanun tekliflerinin (Private Member’s Bill) yasa tasarısı komisyonlarında görüşülme sürecinde ilginç bir uygulama vardır. Buna göre bir yasa tasarısı komisyonunda bir kanun teklifi (Private Member’s Bill) görüşülürken Üye Seçme Komisyonu, başka bir kanun teklifi için ayrı bir yasa tasarısı komisyonu belirleyemez. Böyle bir ihtiyacın hâsıl olması halinde herhangi bir kraliyet bakanı tarafından ayrı bir komisyon kurulması gerektiğine dair bir önerinin verilmiş olması ve önerinin kabul edilmiş olması gerekir. Diğer bir yöntemse; kanun teklifinin imza sahibi olduğu ve görüşmeleri yasa tasarısı komisyonunda devam eden milletvekilinin, Üye Seçme Komisyonuna (The Committee of Selection) kendisine ait kanun teklifinin görüşmelerini o an itibarıyla istemediğini bildirirse, Üye Seçme Komisyonu başka bir yasa tasarısı komisyonu atayabilir. Ancak bu gibi durumlarda ilk yasa tasarısı komisyonu, ikinci yasa tasarısı komisyonu görüşmelerini tamamlayana dek toplanamaz.

Bir yasa tasarısı komisyonu genellikle 18 ila 30 üyeden oluşturulur. Genel-

---

veya komisyon başkanlarından biri (Bu kişi aynı zamanda İş Alt Komisyon Başkanı da olabilir.) ve yedi milletvekilinden oluşur. Toplantı yeter sayısı 4’tür. Bu sayıya Başkan da dâhildir. İş Alt Komisyonunun (Business sub-committees) görüşme sürecine ilişkin aldığı karar ilgili komisyona bildirilir. Kararın ilgili komisyon tarafından kabul edilmesi halinde, görüşmeler bu takvim içinde devam ettirilir.

<sup>26</sup> Ayrıntılı bilgi için bakınız:

<http://services.parliament.uk/bills/2012-13/childrenandfamilies/committees/house-of-commonspublicbillcommitteeonthechildrenandfamiliesbill201213.html> (Erişim Mart 2014).

likle Salı ve Perşembe günleri olmak üzere haftada iki sefer toplanan yasa tasarısı komisyonları toplamda yaklaşık on saatlik bir çalışma gerçekleştirirler.<sup>27</sup>

## B. Özel Komisyonlar

### *Özel Komisyonların Çalışma Usul ve Esasları*

Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 121 ila 152K maddeleri özel komisyonların (Select Committees) çalışma usul ve esaslarını düzenlemektedir.

Özel komisyonlar, parlamenter denetimin daha etkin bir şekilde yerine getirilmesi amacıyla kurgulanmıştır. Bu anlamda söz konusu komisyonların en önemli görevi Kamara adına hükümetin etkin bir şekilde denetlenmesidir. Diğer yandan genel komisyonların aksine özel komisyonlar daimi bir nitelik arz ederler. Bu anlamda özel komisyonlar herhangi bir konuyu görüşüp, görüşmelerin akabinde uygulamadan kaldırılan türden komisyonlar değildir.

Özel komisyonun üyeleri, Üye Seçme Komisyonu (The Committee of Selection) önerisi üzerine Kamara tarafından seçilir. Bu şekilde oluşturulan özel komisyon üyelerinin listesi göze çarpacak bir şekilde ilan edilir. Kamara tarafından aksi belirtilmediği sürece, özel komisyon başkanlığı kesintisiz sekiz yıllık geçemez.

Özel komisyonlar Kamaranın toplandığı günlerde toplanabilir. Kamaranın toplanmadığı günlerde toplanabilmesi, Kamaranın iznine bağlıdır. Hatırlanacağı üzere genel komisyonların bu şekildeki bir izne ihtiyacı yoktur.

Özel komisyonların toplantı yeter sayısı 3 veya üye tam sayısının dörtte biridir. Hangisi daha fazla ise o sayı dikkate alınmak suretiyle toplantı nisabı belirlenir. Özel komisyon başkanı, toplantı yeter sayısının hesaplanmasında dikkate alınır. Toplantı yeter sayısı sağlanamadan özel komisyon çalışmalarını yürütemez.

Parlamenter denetimin etkin bir aracı olan özel komisyonlar gerekli görülmesi halinde şahitlik sıfatıyla tüzel kişileri ya da şahısları toplantılarına çağırma ve kendilerinden belge isteme yetkisine sahiptir. Şahitlik sıfatıyla çağrılanların kimlik bilgileri kayıt altına alınır ve kendilerinden komisyon huzurunda şahitlikleri hususunda yemin etmeleri beklenir. Şahitler ile yapılan soru-cevap işlemi, kendilerinin komisyona sundukları bilgi ve belgeler gibi hususlar tutağa geçirilmek suretiyle kayıt altına alınır. Özel komisyonlar, huzurlarında şahitlik eden kişilerin isimlerini yayınlama ve ilgili şahidin gerçekleştirdiği yayını ya da onlar tarafından sunulan kanıtların yayınlanmasını onaylama yetkisine sahiptir.

---

<sup>27</sup> İngiltere parlamentosuna sunulan yasa öneri çeşitleri, bunların yasalaşma süreci ve yasa tasarısı komisyonları hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Simon Patrick, Mark Sandford, "House of Commons Background Paper: Public Bills in Parliament", House of Commons - Parliament and Constitution Centre, 17 Aralık 2012.

Çalışmanın devamında da anlatılacağı üzere, Kamara çalışmalarının daha sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi amacıyla Kamara İçtüzüğü'nün ilgili maddelerinde disiplin hükümlerine yer verilmiştir. Bu kapsamda özel komisyon başkanları, komisyon görüşmelerinde düzenin sağlanması amacıyla Kamara Başkanına tanınan disiplin hükümlerini uygulayabilirler.

Özel komisyonlar bir program dâhilinde çalışır. Bu kapsamda taslak bir çalışma takvimi belirlenir ve bu takvim kamuoyuyla paylaşılır. Bu takvim ifade edildiği üzere taslak olup zaman içinde değişiklik yapılması imkân dâhilindedir. Örneğin 2014 yılının Şubat ve Mart aylarını kapsayan çalışma takvimi hazırlanmış ve Kamaranın resmi internet sitesinde kamuoyuyla paylaşılmıştır.<sup>28</sup> Bu çalışma takvimine göre 5 Mart 2014 tarihinde Dışişleri Komisyonunun (Foreign Affairs Committee) “Denizaşırı Topraklar” (Overseas Territories) konusunda bir görüşme yapması programlanmıştır.

#### Avam Kamarası İçtüzüğünde Yer Alan Özel Komisyonlar-1

<b>Kamu İdare Komisyonu</b> (Administration Committee) (Madde 139)
<b>Konsolidasyon Yasa Tasarıları Ortak Komisyonu</b> (Joint Committee on Consolidation, Bills) (Madde 140)
<b>Düzenleyici Reform Komisyonu</b> (Regulatory Reform Committee) (Madde 141)
<b>Avrupa Denetim Komisyonu</b> (European Scrutiny Committee) (Madde 143)
<b>Finans ve Hizmetler Komisyonu</b> (Finance and Services Committee) (Madde 144)
<b>İrtibat Komisyonu</b> (Liaison Committee) (Madde 145)
<b>Kamu Yönetimi Özel Komisyonu</b> (Select Committee on Public Administration) (Madde 146)
<b>Usul Komisyonu</b> (Procedure Committee) (Madde 147)
<b>Kamu Hesapları Komisyonu</b> (Committee of Public Accounts) (Madde 148)
<b>İmtiyazlar Komisyonu</b> (Committee of Privileges) (Madde 148A)
<b>Standartlar Komisyonu</b> (Committee on Standards) (Madde 149)
<b>Standartlardan Sorumlu Parlamento Komiseri</b> <sup>29</sup> (Parliamentary Commissioner for Standards) (Madde 150)

<sup>28</sup> Özel komisyonların Şubat-Mart 2014 dönemine ilişkin çalışma takvimi için bakınız: <http://www.parliament.uk/documents/commons-committees/hocselcomcal.pdf> (Erişim: Mart 2014).

<sup>29</sup> Milletvekillerinin kamu görevlilerini kişisel çıkarları için kullanmaları yasaktır. Bu denetimi sağlamak adına Kamarada kamuya açık bir defter (public register) tutulmaktadır. Milletvekilleri herhangi bir konuda görüşmelere katılmadan önce, o konuya ilişkin bir maddi bağlantıları varsa bunu deftere kaydettirmek zorundadır. Defteri işleme ve izleme görevi, 1995 yılında getirilen bir öneriyle, Parliamentary Commissioner for Standards unvanını taşıyan bir milletvekiline verilmiştir. Bu kişinin çalışmaları aynı yıl oluşturulan bir komisyonun -The Committee of Standards and Privileges- gözetimindedir. Komisyon gerekli görürse bir milletvekilinin belli bir süre için (genellikle 10 ila 20 günlüğüne) üyeliğinin askıya alınmasını, dolayısıyla maaşının kesilmesini, önerme yetkisi vardır. Bu yöndeki önerinin son karar mercii Kamaradır.

## Avam Kamarası İçtüzüğünde Yer Alan Özel Komisyonlar–2

Yasal Belgeler (Statutory Instruments) (Madde 151)
Bakanlıklarla Bağlantılı Özel Komisyonlar (Select committees related to government departments) (Madde 152) <sup>30</sup>
Çevre Denetim Komisyonu (Environmental Audit Committee) (Madde 152A)
İnsan Hakları Komisyonu (Human Rights Committee) (Madde 152B)
Vergi Hukukunun Yeniden Yazılması Komisyonu (Tax Law Rewrite Committee) (Madde 152C)
Avam Kamarası Üyeleri Belirleme Komisyonu (House of Commons Members Estimate Committee) (Madde 152D)
İstihbarat ve Güvenlik Komisyonu (Members of the Intelligence and Security Committee) (Madde 152E)
Milletvekili Harcamaları Komisyonu (Committee on Members' Expenses) (Madde 152G)
Ulusal Politika Belgeleri Planlama Komisyonu (Planning: national policy statements) (Madde 152H)
Ulusal Güvenlik Stratejisi Komisyonu (National Security Strategy) (Madde 152I)
Backbench İşleri Komisyonu (Backbench Business Committee) (Madde 152J)
Kamu İdareleri: Yasa Taslakları Komisyonu (Public Bodies: draft orders) (Madde 152K)

**Kamu Hesapları Komisyonu**

Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 148'inci maddesi Kamu Hesapları Komisyonunun çalışma usul ve esaslarını düzenlemektedir. Buna göre Komisyon üye sayısı en fazla 16 olabilir. Komisyon üyeleri, Üye Seçim Komisyonunun önerisi üzerine Kamara tarafından seçilmektedir. İçtüzükte açık bir hüküm olmamakla birlikte teamül gereği Komisyon başkanlığı muhalefet partisine aittir. Kamara talimatıyla aksi belirtilmediği sürece, komisyona atanan her üye, yasama döneminin sonuna kadar üyeliğini sürdürür.

Komisyon gündemi oy birliğiyle belirlenir. Komisyon Başkanı muhalefet partisinden olmakla birlikte iktidar partisinin üye sayısı daha fazladır.

Komisyon, kamu gelirlerinin elde edilmesi ve harcamaların yapılmasına ilişkin sürecin izlenmesi ve gözetilmesinden sorumludur. Komisyon bu sorumluluğunu Ulusal Denetim Ofisinden (National Audit Office) (Sayıştay) gelen raporlar üzerinden yerine getirir. Diğer yandan, Komisyona çağrılan yetkililer tarafından sunulan bilgi ve belgeler de söz konusu sorumluluğun yerine getirilmesinde önemlidir.

Komisyonun icra-i bir görevi bulunmamaktadır. Komisyon tavsiye ve görüş bildirme yetkisine sahiptir. Bununla birlikte Komisyonun ürettiği raporların özel bir önemi ve saygınlığı söz konusudur. Birleşik Krallık kamuoyunda söz konusu raporların, vergi mükelleflerinden temin edilen kamu parasının yürütme erki tarafından doğru bir şekilde harcanmasının sağlanmasında önemli

<sup>30</sup> Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 152'ni maddesine bağlı Bakanlıklarla Bağlantılı Özel Komisyonlar listesine çalışmanın ekinde ulaşılabilir.

bir unsur olduğu kabul edilmektedir. Bu anlamda Komisyon tarafından dile getirilen görüş ve öneriler yürütme erki tarafından dikkate alınmaktadır.

Komisyon, kişileri çağırarak, belgeleri ve kayıtları getirtmek, Parlamento dışında incelemelerde bulunmak yetkisine sahiptir. Komisyon, incelemelerini kamu görevlileri ile sınırlandırmakta ise de ihtiyaç duyulduğu takdirde özel kişilerin Komisyonunda hazır bulunmalarını talep edebilmektedir.

Kamu Hesapları Komisyonu çalışmalarını herhangi bir parti tarafı tutmaksızın siyaseten bağımsız bir biçimde sürdürmekte ve faaliyetlerinde tarafsız bulgulara ulaşmaya çaba göstermektedir.

Komisyon toplantılarının çoğunluğu kamuya açıktır. Ancak, ticari sır kapsamına giren ya da güvenlik bakımından özellik arz eden konularda gizli toplantı yapılabilmektedir. Toplantılarda, Bakanlık ya da ilgili kamu kurumunun muhasebe üst görevlisi ya da en üst yöneticisi baş tanık konumundadır. Sayıştay Başkanı ve Hazine görevlileri de Komisyon toplantılarında hazır bulunmakta ve Komisyonun kendilerine yönelteceği soruları yanıtlamaktadırlar. Bununla birlikte, Komisyon tarafından incelenen her konuya ilişkin olarak elde edilen bulguları kapsayan raporların ve basın açıklamalarının kaleme alınmasında Komisyon Başkanına yardımcı olmak da Sayıştay'ın sorumlulukları arasındadır. Bakanlıklar, kendilerini ilgilendiren konularda Komisyon raporlarını inceleyebilmekte ve Hazineye danışarak Avam Kamarasında soruları yanıtlayabilmektedir.

Komisyon toplantılarında tam tutanak tutulmaktadır. Tutanaklar, Kamu Hesapları Komisyonu raporları ile birlikte "Kanıt Tutanakları" olarak yayımlanmaktadır.

## 8. Denetim Yolları

Avam Kamarasının yasama faaliyetine ilişkin gündemin belirlenmesi sürecinde iktidar partisinin, parlamenter denetime ilişkin hususlarda gündemin belirlenmesinde muhalefet partisinin daha etkin olduğu söylenebilir. Nitekim İçtüzük hükümleri ve teamüller bu yargıyı doğrular niteliktedir. Esas itibarıyla Kamaranın yasama ve denetime ilişkin görevlerin neler olduğu açık bir şekilde tanımlanmakta ve bu görevlerin yerine getirilmesi için gerekli programlama önceden yapılmaktadır. Bu nedenle Kamara çalışmalarında ne zaman yasama ne zaman denetim faaliyetinde bulunacağı önceden bellidir. Böylesi bir programlama mantığı çerçevesinde ne yasama ne de denetim faaliyetlerinden hiçbiri eksik kalmamaktadır. Daha önce ifade edildiği üzere komisyonların yapılması da yasama ve denetim faaliyetleri esas alınarak düzenlenmiştir. Yasama ve denetime ilişkin süreç birbirinden bağımsız bir şekilde ve bir program çerçevesinde yerine getirilmektedir.



Kamaranın denetim faaliyetleri arasında sözlü ve yazılı sorular, Başbakana sorular (Prime Minister's Question), genel görüşme, Kamara oturumunun dağılmasından önce belirli bir süre herhangi bir konunun tartışılması gibi başlıklar öne çıkmaktadır.

### A. Sorular

Kamara İçtüzüğü'nün 21 ila 22D maddeleri soruların görüşülme sürecine ilişkin usul ve esasları hüküm altına almıştır.

Kamara birleşiminin duadan (Prayers) sonraki yaklaşık bir saatlik bölümü sözlü soru görüşmelerine ayrılmıştır. Hatırlanacağı üzere Kamara Pazartesi, Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri olağan bir şekilde toplanmaktadır. Bu olağan toplantı günlerinin ilk bir saati sözlü soruların görüşmelerine ayrılmıştır.

Sözlü soru görüşmeleri yaklaşık dört aylık bir program çerçevesinde gerçekleştirilir.<sup>31</sup> Bu programda hangi konu hakkında ne zaman sözlü soru görüşmelerinin yapılacağı ve bu görüşmelere ilişkin soruların hangi tarihe kadar verilebileceği düzenlenmektedir. Milletvekilleri sorularını, görüşmelerin yapılacağı günün üç gün öncesinden saat 12.30'a kadar, Kamaranın sözlü soru görüşmeleriyle ilgili departmanına sunabilirler. Ancak milletvekilleri, Cuma, Cumartesi ve Pazar günleriyle banka tatillerine denk gelen günlerde sözlü sorularını iletmezler. Diğer yandan bu programda sözlü soru görüşmelerine esas konu da önceden ilan edilmiş olur. Dolayısıyla milletvekilleri bu program sayesinde hangi konunun ne zaman sözlü soru görüşmelerine esas olacağını ve bu konu hakkındaki sorularını ne zamana kadar ilgili departmana sunabileceğini bilebilir. Örneğin milletvekilleri, Kamaranın 19 Mayıs 2014 tarihli birleşiminde görüşülmesi programlanan eğitim (education) alanına özgü sorularını 13 Mayıs 2014 tarihinde saat 12.30'a kadar ilgili departmana sunabilirler. 13 Mayıs ile 19 Mayıs arasında yer alan ve milletvekillerinin sorularını yönelte-meyecekleri günlerden olan Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri tarih aralığından çıkarılırsa, milletvekilleri sorularını, soruların görüşüleceği günün üç gün öncesinde sunmuş olacaklar.

Sözlü soru görüşmelerine esas konular, parlamenter denetimden sorumlu özel komisyonların görev alanına göre düzenlenir. Bu anlamda her bir özel komisyonun görev alanı Kamarada sözlü soru görüşmeleri dolayısıyla parlamenter denetime konu edilmiş olur. Ayrıca parlamenter denetim faaliyetleri arasında paralellik sağlanmış olur.

Milletvekillerince verilen sorulardan hangilerinin gündeme alınacağı kura usulü ile belirlenmektedir. Kamaranın sözlü soruların görüşülmesinden so-

---

<sup>31</sup> Avam Kamarasının 13 Ocak-22 Mayıs 2014 dönemine ilişkin sözlü soru görüşmelerine ilişkin çalışma takvimi için bakınız: <http://www.parliament.uk/documents/commons-table-office/order-of-oral-questions1.pdf> (Erişim: Mart 2014).

rumlu departmanında görevli personel soruları bir havuzda toplar ve soruları rastgele çekmek suretiyle gündeme alınacakları belirler. Bu süreçte görev alan personelin tarafsızlığı önem arz etmektedir. Nitekim ilgililerle yapılan birebir görüşmelerde tarafsızlık hususuna vurgu yapılmış ve milletvekillerce tarafsızlığın sağlanmasına dikkat gösterildiği ifade edilmiştir.

Sözlü soruların görüşülmesi için ayrılan yaklaşık bir saatlik zaman diliminde ortalama yirmi adet sözlü sorunun görüşülmesi gerçekleştirilir. Dolayısıyla kura çekiminde bu husus dikkate alınır.

Sözlü soruların Kamaradaki görüşmelerinde milletvekilleri sorularını ilgili bakana yöneltir, bakan da cevabını Kamaraya sunar. Bakanın cevabına mukabil soru sahibi milletvekilinin kısa bir süre ile cevap verme hakkı saklıdır. Ancak bu usul suiistimal edilmeden uygulanmaktadır.

Kamara İçtüzüğünde ilgili bakanın sözlü sorulara cevap vermemesi haline ilişkin olarak cezai bir müeyyideye yer verilmemiştir. Ancak uygulamada bakanların sözlü sorulara cevap vermemesi genel olarak söz konusu değildir. İstisnai haller dışında bakanların sözlü sorulara cevap vermeye gayret ettiği görülmektedir.

İngiltere parlamento çalışmalarında acele soru (urgent question) uygulaması vardır. Buna göre oturumu yöneten Başkanın izni alınmak suretiyle, milletvekillerce gündeme getirilmesi gerekli önemli ve acil konularda, ilgili bakana soru sorulabilir. Ancak oturumu yöneten Başkanın acele soru uygulamasına esas konunun Kamara gündemine getirilmesi hususunda tatmin olması gerekmektedir. Acele soru uygulaması gündemdeki sözlü soruların görüşülmesinden sonra kısa bir süre ile gerçekleştirilir. Acele sorular Pazartesi ve Salı günleri öğleden önce, Çarşamba günü saat 10.00'dan önce ve Perşembe günü saat 9.00'dan önce o günün birleşiminde görüşülmek üzere oturumu yöneten Başkana iletilir. Haliyle acele soru uygulamasına konu ilgili bakanın Kamara oturumunda yer alması gerekmektedir. Bu halde sözlü soruların sisteme girmesi için gerekli üç günlük süre uygulanmaz. 2003-2004 yasama yılında yirmi adet acele soru görüşmesi yapılırken, 2004-2005 yasama yılında ise sadece dört adet acele soru görüşmesi yapılmıştır (Rogers, Walters; 2006: 332).

Milletvekilleri verdiği soru önergesinde cevabın sözlü ya da yazılı olması hususunu belirtmek zorundadır. Eğer cevabı yazılı olarak isterse, cevabın verileceği tarihi belirleme hakkı bulunmaktadır. Cevabın belirlenen tarihte ilgili milletvekiline sunulması hususunda Kamara Başkanlığı sorumludur. Cevabın sözlü talep edilmesi halinde, yukarıda anlatılan sözlü soru görüşme programına dâhil olmak zorundadır. Diğer yandan bir milletvekili bir günde en fazla beş adet cevap tarihi belli yazılı soru önergesi verebilir. Yazılı soru önergeleri de sözlü soru önergelerinde olduğu gibi kamuoyuyla paylaşılır.<sup>32</sup>

<sup>32</sup> Avam Kamarası sözlü ve yazılı soru önergelerine ilişkin örnekler için bakınız: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmordbk2/140310o01.htm#>

## B. Başbakanın Soruları Cevaplandırması

Başbakanın kendisine yöneltilen soruları (Prime Minister's Question) cevaplandırmasına ilişkin Kamara İçtüzüğünde herhangi bir hüküm yoktur. Söz konusu uygulamaya 1997 yılından itibaren bir teamül olarak uygulanmaktadır. Çarşamba günleri Başbakan öğlen saat 12.00'den 12.30'a kadarki yarım saatlik süre içinde kendisine yöneltilen soruları yanıtlar. Hangi milletvekillerinin sorularının cevaplandırılacağına ilişkin program Kamara Başkanı tarafından belirlenir ve taraflara iletilir. Her halde muhalefet parti liderinin altı soru sorma hakkı saklıdır. Bu altı sorunun dördü birinci sıradaki muhalefet liderince (hali hazırda İşçi Partisi) (The Leader of the Opposition), geriye kalan dördü ise ikinci sıradaki muhalefet parti liderince (hali hazırda Liberal Demokrat) kullanılmaktadır. Başbakana yöneltilen sorular konu ve soru sahipleri açısından karıştırılmak suretiyle uygulanmaya çalışılmasına rağmen tartışmalar ağırlıklı olarak Başbakan ile birinci sıradaki muhalefet lideri (The Leader of the Opposition) arasında gerçekleşmektedir. Uygulamada Başbakanın yaklaşık on beş adet soruyu cevaplayabildiği görülmektedir. Milletvekillerinin Başbakan tarafından verilen cevaplara karşılık kısa bir süre için cevap verme hakkı vardır (Rogers, Walters; 2006: 330-332).<sup>33</sup>

## C. Genel Görüşme

Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 24, 24A ve 24B maddeleri genel görüşmeye (general debate) ilişkin usul ve esasları düzenlemiştir. Buna göre genel görüşmeye ilişkin içerik muhalefet partileri tarafından kullanılır. Yasama yılının yirmi gününde genel görüşme yapılır. Bu yirmi günün on yedisi birinci sıradaki muhalefet tarafından, geriye kalan üç günü ise ikinci sıradaki muhalefet partisi tarafından kullanılır.

### *Acil Görüşmeler (Emergency Debates)*

Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 24'üncü maddesi acil görüşmelere (emergency debates) ayrılmıştır. Buna göre Kamaranın Pazartesi, Salı, Çarşamba ve Perşembe günkü birleşiminde devlet işlerinin (government business) görüşülmesinin başlangıcında yerinden kalkan bir milletvekili, üç dakikayı geçmeyecek şekilde söz alarak Kamara tarafından ivedilikle değerlendirilmesi gereken belirli ve önemli bir konu hakkında Kamarayı bilgilendirmesi gerektiği şeklindeki talebini iletebilir.

Kamara oturumunu yöneten Başkan konunun görüşülmeye değer olup ol-

---

10\_march (Erişim: Mart 2014).

<sup>33</sup> Avam Kamarasının parlamenter denetim yollarından biri olan "soru" mekanizmasına ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız: House of Commons Information Office, "Parliamentary Questions", Ağustos 2010, <http://www.parliament.uk/documents/commons-information-office/m04.pdf> (Erişim Şubat 2014).

madığının değerlendirir. Başkan, değerlendirmesini belirli bir saate kadar erteleyebilir. İçtüzükte Başkanın bu değerlendirmesinin hangi kriterler çerçevesinde yapması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bakımdan söz konusu değerlendirme subjektif bir değerlendirme içermemektedir. Buna mukabil Başkanın kararına ilişkin bir gerekçe sunması zorunlu değildir.

Oturumu yöneten Başkan tarafından yapılan değerlendirmenin olumlu olması halinde Kamaranın izni alınır. Kamaranın izni alınmadığı durumda genel görüşme talebini destekleyecek en az kırk milletvekilinin yerlerinden kalkarak destek beyanlarını vermeleri halinde acil görüşme hususu kabul edilmiş sayılır.

Görüşmenin yapılmasına karar verilmesi durumunda, görüşmenin gün ve saati ile ne kadar süreceği hususu oturumu yöneten Başkan tarafından belirlenir ve ilan olunur. İlan, görüşme yapılmasına ilişkin kararın verilmesinden itibaren bir saat içinde gerçekleştirilir. Acil görüşmeler en fazla üç saat süre ile yapılır. Bu süre zarfında görüşme bitmemiş olsa dahi görüşmeler sonlandırılır.

Yılda bir veya iki defa kullanılan acil görüşme mekanizmasının çok sık kullanılmadığı söylenebilir. Nitekim 1981 yılından günümüze toplam yirmi konuda acil görüşme açılması talebinde bulunulmuştur.<sup>34</sup>

#### ***Özel Bir Konuyla İlgili Görüşmeler***

Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 24B maddesi özel bir konuyla ilgili görüşmeye (Amendments to motions to consider specified matters) ilişkin hususu düzenlemiştir. Buna göre bir kraliyet bakanı, bölgesel, ulusal veya uluslararası öneme sahip özel bir konunun değerlendirilmesini talep edebilir. Özel bir konuyla ilgili bir görüşme bir buçuk saatten uzun süremez. Bu sürenin bitiminde görüşme tamamlanmamışsa önerge geçersiz olur. Özel bir konuyla ilgili bir görüşme, oturumu yöneten Başkan tarafından kürsüye davet edilmesi üzerine bir kraliyet bakanının azami 10 dakika süreyle yapacağı konuşmayla açılır. Birinci sırada yer alan muhalefet partisi adına bir milletvekili 10 dakika süreyle konuşma yapabilir. İkinci sırada yer alan muhalefet partisi adına bir milletvekili 6 dakika süreyle konuşma yapabilir.<sup>35</sup>

<sup>34</sup> Yıllar itibarıyla acil görüşme talebinde bulunanlar ile acil görüşme konuları için bakınız: <http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN04569/pil-emergency-debat-es-since-1979> (Erişim: Mart 2014)

<sup>35</sup> Esas itibarıyla Avam Kamarası İçtüzüğü'nde milletvekillerinin konuşma süreleri açık bir şekilde düzenlenmemiştir. Kamaranın gündeminde yer alan konuların görüşme programına göre milletvekillerinin konuşma süreleri belirlenir. Ancak özel bir konuyla ilgili görüşmeye ilişkin İçtüzüğü'nün 24B maddesinde iktidar ve muhalefet partilerinin konuşma süreleri açık bir şekilde düzenlenmiştir.

#### **D. The Backbench Business Committee**

Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 152J maddesinde düzenlenen *The Backbench Committee* parlamenter denetim faaliyetinden sorumlu özel komisyonlar (select committees) arasında yer almaktadır. Komisyon adını Kamarada arka sırada oturan kідemsiz milletvekillerini tanımlayan *Backbencher* unvanından almıştır. Dolayısıyla arka sırada oturan kідemsiz milletvekillerinin parlamento çalışmalarına dâhil edilmesi amacı güdülmüştür.

Kідemsiz milletvekillerinden oluşan bu Komisyonun üye sayısı 20'den az, 25'ten fazla olamaz. Komisyonun karar yeter sayısı 8 olup, Komisyon Başkanı da bu sayıya dâhildir.

Komisyon 2010 yılından itibaren aktif bir şekilde çalışmalarını yürütmektedir. Komisyonun ana görevi parlamenter denetimin sağlanmasıdır. Bu kapsamda Komisyon milletvekillerinden gelen tartışma önerilerini değerlendirir ve Kamarada tartışma açılmasını sağlamaya çalışır. Bu doğrultuda anılan Komisyon üyelerince Kamara Başkanına bir ya da birden fazla imzalı tartışma önerileri sunarlar. Bu önergelere "Early Day Motion" denilir. Bu tartışmalar, Kamarada olabileceği gibi Westminster Hall oturumlarında da yapılabilir. Nitekim Pazartesi günü Westminster Hall oturumlarında ele alınan tartışma konuları bu Komisyonca önerilen hususlardan oluşmaktadır. Bu görüşmeler ya da tasarılarının görüşmeleri olmayıp denetim faaliyetlerine yönelik genel görüşmelerdir.

Aşağıdaki tabloda geçmiş on yasama yılında tartışma açılması amacıyla verilen önergelerin sayılarına yer verilmiştir. Bu kapsamda son on yasama yılında ortalama iki bin adet önerge verilmiştir. Yıllık ortalama bu veriden hareketle söz konusu Komisyonun parlamenter denetim faaliyeti gerçekleştirmek adına sistemi zorladıkları ifade edilebilir.

**Bir Yasama Yılında Tartışma Açılması**  
Amacıyla Kamara Başkanına Sunulan Önergeler (*Early Day Motion*)

Yasama yılı	Tartışma açılması için kamara başkanına sunulan önergeler ( <i>Early Day Motion</i> )
2013-14	1156
2012-13	1339
2010-12	3103
2009-10	1317
2008-09	2424
2007-08	2728
2006-07	2360
2005-06	3161
2004-05	1117
2003-04	2190

**Kaynak:** <http://www.parliament.uk/business/publications/business-papers/commons/early-day-motions/edms-by-number/?orderby=signatures&session=2013-14> (Erişim: Mart 2014).

### E. Dağılma Öncesi Tartışma

Avam Kamarasının her birleşimin kapanmasından önceki son yarım saatlik zaman diliminde dağılma öncesi tartışma (*Adjournment Debate*) yapılır. Hangi milletvekilinin hangi kraliyet bakanıyla tartışacağına Kamara Başkanı karar verir. Tartışacak kişiler bir hafta öncesinden belirlenir ve bildirilir.

## 9. Görüşmeleri Kısaltma Yöntemleri

Avam Kamarasındaki yasama faaliyetlerinin hızlandırılması amacıyla zaman içinde çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Buradaki amaç yasa önerilerinin daha hızlı bir şekilde kabul edilmesi veya muhalefet partilerince yasa önerilerine ilişkin görüşmelerin engellenmesine olanak tanınmamasıdır.

### A. Yeterlilik Önerisi

Yeterlilik önerisi (*closure motion*), görüşülmekte olan konunun müzakerelerinin tamamlanması ve oylamaya geçilmesi amacıyla verilir. Müzakerelerin, görüşülmekte olan konunun kabul edilmesini geciktirmek amacıyla devam edildiği kanısıyla verilir. Görüşmelerin her aşamasında yeterlik önerisi verme imkânı vardır. Yeterlik önerisinin kabulü için gerekli azami karar yeter sayısı 100'dür. Azami karar yeter sayısının üstündeki durumlar için oylamaya katılmanın salt çoğunluğu geçerlidir.

### **B. Değişiklik Önergelerinin Sınırlandırılması**

Kamara oturumunu yöneten Başkan ve komisyon başkanı tarafından yasa önerileri üzerinde verilen değişiklik önergelerinden önemsiz görülenler ayıklanabilir. Böylece önemli görülen değişiklik önergeleri üzerinde görüşmeler yapılır, zaman kaybının önüne geçilir.

### **C. Giyotin Yöntemi**

İlk defa 1887 yılında uygulanan giyotin yöntemine (guillotine motion) göre kanun önerisinin her bir fıkrası için önceden belli bir süre ayrılır. Ayrılan süre dolduğunda hüküm üzerindeki görüşme tamamlanmış olur ve oya sunulur. Yöntem ağırlıklı olarak komisyon aşamasında uygulanmakla birlikte Kamarada da uygulanabilir.

### **D. Çalışma Takvimi Önerme**

Yasama sürecinin ikinci aşamasını oluşturan ikinci okuma (second reading) aşamasından sonra hükümet, kanun önerisinin yasalaşma sürecini bir takvime ve saatlere bağlayan bir programın hazırlanmasını önerir (programme orders). Bu öneri komisyon aşamasındaysa ilgili komisyon bünyesinde İş Alt Komisyonu (Business sub-committees) adında bir alt komisyon kurularak yerine getirilir. Bu öneri, Kamarada ise oturumu yöneten Başkan tarafından bir İş Alt Komisyonu kurularak yerine getirilir. Hazırlanan program çerçevesinde çalışmalar gerçekleştirilir. Milletvekilleri çalışmaların ne kadarlık bir süreyi kapsayacağını önceden bildikleri için çalışmanın süresi uzamamaktadır. Çalışmaların başlamasından sonra söz konusu programda değişiklik yapabilmek mümkündür. İlk program önerisi 13 Ocak 1998 yılında İskoçya Yasa Tasarısı (the Scotland Bill) üzerindeki görüşmelerde denenmiştir.

## **10. Disiplin Cezaları**

Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 42 ila 47'nci maddelerinde Kamarada düzenin sağlanmasına yönelik olarak disiplin hükümlerine yer verilmiştir. Bu kapsamda disiplin hükümleri altı ana başlık altında incelenebilir.

### **A. İlgisizlik veya Tekrarlama (*Irrelevance or Repetition*)**

Bu hal Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 42'nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Kamara Başkanı veya oturumu yöneten başkan, ilgisiz konuşmakta ya da kendi argümanlarını veya görüşme esnasında diğer milletvekilleri tarafından kullanılan argümanları tekrarlamakta ısrar eden bir milletvekilinin konuşmasını, Kamaranın dikkatini çektikten sonra, sonlandırabilir. Kamarada kural olarak, hiçbir milletvekili aynı konuda iki kez konuşamaz.

**B. Sonuçlandırılmamış Karar (Sub Judice)**

Bu hal Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 42A maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Kamara Başkanı veya oturumu yöneten başkan, henüz sonuçlandırılmamış bir kararın, sonuçlandırılmasını engelleyen bir milletvekilinin yerine dönmesini talep edebilir.

**C. Uygunsuz Davranış (Disorderly Conduct)**

Bu hal Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 43'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Kamara Başkanı veya oturumu yöneten başkan, büyük ölçüde uygunsuz davranışlar içerisinde olan bir milletvekilinin o günkü birleşimin geri kalan kısmında Kamarada bulunmamak üzere derhal Kamaradan ayrılması talimatını verir ve Kamaranın ilgili görevlisi başkanlık makamından gelen bu talimatı yerine getirir. Başkan, uzaklaştırma kararının yetersiz olduğuna karar vermesi durumunda, ilgili milletvekilinin ismini zikredebilir.

**D. Görüşmelerde Düzen (Order in debate)**

Bu hal Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 44'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Kamara Başkanı veya oturumu yöneten başkan, başkanlık makamının otoritesine saygı göstermeme ya da Kamaranın kurallarını ihlal ederek veya başka bir şekilde Kamaranın çalışmasını ısrarla ve kasten engelleme suçlarının işlenmesinin hemen ardından bir milletvekilinin adını zikrettiğinde, Başkan "*Bu Üye, Kamara faaliyetlerine katılmaktan men edilsin*" şeklinde bir teklif vererek konuyu derhal Kamaranın bilgisine sunar. Bu durum komisyon görüşmeleri esnasında işlenmişse, komisyon başkanı komisyonun görüşmelerini derhal durdurur. Durumu Kamaraya bildirir. Kamara Başkanı bu suç Kamarada işlenmişçesine konuyu daha önce belirtildiği şekilde derhal Kamaranın dikkatine sunar.

Bir milletvekili Kamara faaliyetlerine katılmaktan men edilmesi hali, söz konusu suçun ilk işlenişinde beş birleşim günü boyunca, ikinci kez işlenişindeyse yirmi birleşim günü boyunca sürer. Her iki koşulda da men cezasının verildiği gün, men süresine dâhildir; ancak müteakip durumlarda Kamara o üyenin cezasının sona erdirilmesine karar verebilir.

**E. Men Cezası Alan Üyelerin Kamara Civarından Uzaklaşması  
(Members suspended, to withdraw from precincts)**

Bu hal Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 45'inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Kamarada uygunsuz davranışları (disorderly conduct) dolayısıyla Kamarayı terk etmesi talimatı verilen ya da Kamara faaliyetlerinden men edilen üyeler, Kamara civarından derhal uzaklaşır.



**F. Men Cezası Alan Üyelerin Maaşlarının Ödenmemesi**  
*(suspension of salary of members suspended)*

Bu hal Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 45A maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Kamara faaliyetlerine katılmaktan men edilen bir milletvekilinin maaşı, cezalı olduğu süre boyunca ödenmez.

**G. Kamara Başkanının Kamara Oturumunu Kapatma  
ya da Erteleme Yetkisi**  
*(Power of the Speaker to adjourn House or suspend sitting)*

Bu hal Avam Kamarası İçtüzüğü'nün 46'ncı maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Kamarada çok ciddi bir düzensizlik ve disiplinsizliğin baş göstermesi durumunda Kamara Başkanı gerekli gördüğü takdirde herhangi bir bildirimde bulunmaksızın oturumu kapatabilir ya da oturumu kendi belirleyeceği bir tarihe erteleyebilir.

## EK – Bakanlıklarla Bağlantılı Özel Komisyonlar Listesi

Komisyonun Adı	İlgili Kamu İdaresi	Maksimum Üye
1. İş, Yenilik ve Girişimcilik	İş, Yenilik ve Girişimcilik İdaresi	11
2. Topluluklar ve Yerel Yönetim	Topluluklar ve Yerel Yönetim İdaresi	11
3. Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı	Kültür, Medya ve Spor İdaresi	11
4. Savunma	Savunma Bakanlığı	12
5. Eğitim	Eğitim İdaresi	11
6. Enerji ve İklim Değişimi	Enerji ve İklim Değişimi İdaresi	11
7. Çevre, Gıda ve Kırsal İşler	Çevre, Gıda ve Kırsal İşler İdaresi	11
8. Dış İşleri	Dış İşleri İdaresi	11
9. Sağlık	Sağlık İdaresi	11
10. İçişleri	İçişleri Bakanlığı	11
11. Uluslararası Kalkınma	Uluslararası Kalkınma İdaresi	11
12. Adalet	Adalet Bakanlığı (mahkemelerin idari çalışmaları için temin edilen personelin çalışmaları dâhil, ancak bireysel durumlar ve atamaların değerlendirilmesiyle İskoçya ve Galler Ofisleri'nin ve İskoçya'dan Sorumlu Kraliyet Baş Hukuk Danışmanı'nın çalışmaları hariç); ve Kraliyet Baş Hukuk Danışmanlığı'nın, Hazine Danışmanlığı'nın, Kraliyet Başsavcılığı'nın ve Ciddi Dolandırıcılık Ofisi'nin yönetimi ve harcamaları (ancak bireysel durumlar ve atamalar ile Hukuk Danışmanları tarafından hükümete verilen tavsiyeler hariç)	12
13. Kuzey İrlanda'yla İlgili İşler	Kuzey İrlanda Ofisi; Kraliyet Danışmanlığı Ofisi'nin yönetimi ve harcamaları (ancak bireysel durumlar ve Kraliyet Danışmanı'nın verdiği tavsiyeler hariç); ve Kuzey İrlanda'dan Sorumlu Bakan'ın sorumluluk alanına giren diğer konular (ancak Kuzey İrlanda Başsavcılık Ofisi'nin harcamaları, yönetimi ve politikası ile Mevzuat Müşavirliği Ofisi'nin mevzuat taslağı hazırlaması hariç)	14
14. Bilim ve Teknoloji	Bilim ve Teknoloji İdaresi	11
15. İskoçya'yla İlgili İşler	İskoçya Ofisi; ((i) İskoçya Parlamentosu'yla ilişkiler ve (ii) İskoçya'dan Sorumlu Kraliyet Baş Hukuk Danışmanlığı'nın yönetimi ve harcamaları (ancak bireysel durumlar ve Hukuk Danışmanı'nın hükümete verdiği tavsiyeler hariç))	11
16. Ulaştırma	Ulaştırma İdaresi	11
17. Hazine	Kraliyet Hazine Bakanlığı, Kraliyet Gelir & Gümrük İdaresi	13
18. Galler'le İlgili İşler	Galler Ofisi (Galler Ulusal Meclisi'yle ilişkiler dâhil)	12
19. Çalışma ve Emeklilik	Çalışma ve Emeklilik İdaresi	11

## KAYNAKÇA

- EROĞUL, Cem; “Çağdaş Devlet Düzenleri: İngiltere, Amerika, Fransa, Almanya”, İmaj Yayınevi, Ankara, Ekim-2012.
- GAY, Oonagah; “Parliamentary Privilege: Current Issues”, House of Commons - Parliament and Constitution Centre, 16 Temmuz 2013.
- GÖZLER, Kemal; *Anayasa Hukukuna Giriş*, Bursa Ekin Kitabevi Yayınları, 2004.
- House of Commons, “Standing Orders of the House of Commons”, 19 Aralık 2013.
- House of Commons Information Office, “Women in the House of Commons”, Haziran 2010, <http://www.parliament.uk/documents/commons-information-office/m04.pdf> (Erişim Şubat 2014)
- House of Commons Information Office, “Parliamentary Questions”, Ağustos 2010, <http://www.parliament.uk/documents/commons-information-office/m04.pdf> (Erişim Şubat 2014)
- House of Commons Sessional Information Digests, 2005-2012, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm/cmsid.htm> (Erişim Şubat 2014)
- House of Lords, “The Work of the House of Lords 2002-2013”, <http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/offices/lords/house-of-lords-information-office/work/>, (Erişim Şubat 2014)
- House of Lords, “The History of the House of Lords”, <http://www.parliament.uk/documents/lords-information-office/lords-briefing-papers/15840HoLBriefing-history.pdf>, (Erişim Şubat 2014)
- Inter-Parliamentary Union (IPU) verileri, <http://www.ipu.org> (Erişim Mart 2014)
- İngiltere Parlamentosu Resmi İnternet Sayfası. <http://www.parliament.uk> (Erişim Mart 2014)
- JONES, Bill; NORTON, Philip; “Politics UK”, Pearson Education Limited, England, 2010.
- KELLY, ; “Private Bills in Parliament: House of Commons Background Paper”, House of Commons - Parliament and Constitution Centre, 2014.
- KEEP, Matthew; “Characteristics of the new House of Commons”, House of Commons Library Research, England, 2010.
- ÖZBUDUN, Ergun; “İngiltere’de Parlamento Egemenliği Teorisi”, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 1-2, 1968.
- PATRICK, Simon, SANDFORD, Mark; “House of Commons Background Paper: Public Bills in Parliament”, House of Commons - Parliament and Constitution Centre, 17 Aralık 2012.
- ROGERS, Robert; WALTERS, Rhodri; “How Parliament Works”, Pearson Longman, England, 2006.

- SANDFORD, Mark; “*Resignation from the House of Commons: House of Commons Background Paper*”, House of Commons - Parliament and Constitution Centre, 18 Temmuz 2011.
- ŞENCAN, Hüdai; SOLAK, Mehmet; “*Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Parlamento Üyelerinin Yemini*”, TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı, Temmuz-2011.
- YOLCU, Serkan; “*İngiltere’de Kuvvetler Ayrılığı ve Yargı Bağımsızlığı Alanındaki Gelişmeler*”, Seçkin Yayıncılık, 2011.
- The Electoral Commission, “*Standing for Election in the UK*”, Consultation Paper, England, Eylül 2013.
- WALKER, Aileen; WOOD, Edward; “*The Parliamentary Oath*”, House of Commons, Parliament and Constitution Centre, Şubat 2000.
- WHITE, Isobel; “*Voting Age*”, House of Commons - Parliament and Constitution Centre, 21 Ocak 2013.